ПРАЛЕТАРЫІ УСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР.

№ 28 (1562) | Пятніца, 7 красавіка 1961 года | Цана 4 кап.

Будні Салігорска

Там, дзе нядаўна было поле, узвышаюцца шматпавярховыя жылыя дамы новага горада. Працуюць універмаг, камбінат бытавога абслугоўвання, дзіцячы сад, лазня, бальніца. У хуткім часе будаўнікі здадуць у эксплуатацыю шырокаэкранны кінатэатр. Вядзецца будаўніцтва горнага тэхнікума.

Добрая слава ходзіць у горадзе шахцёраў аб брыгадзе камуністычнай працы, якую ўзначальвае камуніст Пятро Старавойт. Цяпер брыгада будуе жылы дом, які вы бачыце на здымку.

СПРАВА ПАЧЭСНАЯ, ВАЖНАЯ

У агульнанароднай барацьбе за дастойную сустрэчу XXII з'езду КПСС пачэсная роля належыць людзям творчай працы: пісьменнікам, кампазітарам, мастакам, акцёрам.

Некалькі месяцаў назад «Правда» заклікала пісьменнікаў, журналістаў, вялікую армію рабочых і сельскіх карэспандэнтаў: **створым кнігі пра герояў сямігодкі!** Заклік «Правды» знайшоў гарачую падтрымку сярод пісьменнікаў, журналістаў, усіх работнікаў савецкага друку. Гэта і зразумела. Стварыць паўнакроўныя мастацкія вобразы перадавых людзей нашых дзён, будаўнікоў камунізма— справа ганаровая, высакародная.

Заклік «Правды» актыўна абмяркоўваўся ў Саюзе пісьменнікаў БССР, у Саюзе мастакоў. Было вырашана стварыць нарысы, у якіх бы ярка былі паказаны працоўныя подзвігі герояў сямігодкі, раскрыты багаты ўнутраны свет гэтых людзей, іх палымяны савецкі патрыятызм, бязмежная адданасць справе камунізма.

Дзяржаўнае выдавецтва БССР запланавала выпусціць серыю нарысаў «Нашы сучаснікі» (кожны нарыс — самастойная кніжка), зборчік матэрыялаў «Беларусь сёння» (па прапанове Саюза журналістаў БССР) і кнігу нарысаў пра лепшых людзей Магілёўскай вобласці (аўтары — пісьменнікі і журналісты Магілёўшчыны, а таксама тыя, хто раней жыў і працаваў там).

Рукапіс кнігі аб перадавых людзях Магілёўшчыны ўжо рыхтуецца да друку. Некаторыя пісьменнікі таксама прадставілі выдавецтву рукапісы сваіх новых нарысаў для выдання іх у серыі «Нашы сучаснікі». Уважлівае знаёмства з усімі гэтымі творамі ў нас у рэдакцыі выклікала пэўныя думкі, прапановы, заўвагі па сутнасці.

Некаторыя аўтары паказваюць сваіх герояў аднабакова. С. Кухараў, напрыклад, напісаў нарыс пра маладую даярку Любу Мядзведкаву з Слаўгарадскага раёна і членаў яе брыгады. Брыгада на чале з Любаю змагаецца за званне калектыву камуністычнай працы.

Калі верыць аўтару, дык гераіня нарыса і яе сяброўкі цікавяцца толькі тым, каб своечасова і добра накарміць, напаіць і падаіць кароў, сачыць за чысцінёй у памяшканнях для жывёлы. Але хіба даяркі не ходзяць у бібліятэку, не глядзяць кінафільмаў, не слухаюць лекцый і дакладаў, не дзеляцца думкамі аб жыцці?

Знатны чалавек жыве і працуе ў калгасе «Памяць Ільіча» на Случчыне. Гэта — Андрэй Худзякоў, брыгадзір трактарнай брыгады. Чым ён цікавы? Калі па ўсёй краіне разнеслася вестка пра выдатную ініцыятыву варонежскага механізатара Івана Манукоўскага, Андрэй Худзякоў, гэты ўлюбёны ў сваю справу чалавек, захацеў вывучыць вопыт Манукоўскага, прымяніць яго ў сваім калгасе. Газетныя артыкулы пра Манукоўскага не задаволілі Худзякова. І ён вырашыў паехаць да самага наватара. Але старшыня калгаса адмовіў Худзякову ў камандзіроўцы. Маўляў, грошы патрэбны на справы больш важныя... Але гэта не спыніла Худзякова, ён паехаў да Манукоўскага ў далёкую Варонежскую вобласць без камандзіроўкі, на свае грошы. Вярнуўшыся ў родны калгас, Худзякоў прымяніў новы, толькі што вывучаны вопыт Манукоўскага па механізаванай апрацоўцы кукурузы, і дамогся небывалага ў тутэйшых умовах ураджаю гэтай каштоўнай культуры.

Пра ўсё гэта напісаў у сваім нарысе П. Валкадаеў. Напісаў скупа, нават пра гэтую незвычайную паездку. А ў выпадку ж з камандзіроўкаю Андрэй Худзякоў паказаў сябе чалавекам, які глыбока разумее свой грамадскі абавязак!

Такі матэрыял, як кажуць, сам ідзе ў рукі нарысіста, сам просіцца на паперу. Мы параілі С. Кухараву і П. Валкадаеву не рабіць сваіх герояў празмерна прыземленымі, а, наадварот, ярчэй паказаць іх багаты духоўны свет, высокае маральнае аблічча. Нарысы былі дапрацаваны, пасля чаго, на нашу думку, сталі больш змястоўнымі, больш цікавымі.

Наш сучаснік — гэта будаўнік камунізма. Рысы камуністычнай будучыні відаць ужо зараз, і не толькі ў гіганцкіх дасягненнях навукі і тэхнікі, у вялікім размаху будаўніцтва, у росце культуры і дабрабыту народа. Яны, перш за ўсё, у росце свядомасці нашых людзей. Тралейбусы без кандуктараў, зарплата без касіраў, магазіны без прадаўцоў, кінатэатры без білетных кантралёраў... Шматлікія праявы высокага сумлення, унутранай самадысцыпліны сталі ў наш час масавай з'явай. І калі нарысіст, ствараючы вобраз сучасніка, палымянага барацьбіта за камунізм, героя сямігодкі, абходзіць маўчаннем пытанні этыкі і маралі, душэўнай высакароднасці савецкага чалавека, дык такі вобраз, зразумела, нельга прызнаць паўнацэнным, праўдзівым. Хоча таго аўтар ці не, але ён збядняе, прыніжае свайго героя.

Сярод нарысаў, якія паступілі ў выдавецтва, ёсць і такія, дзе вобраз нашага сучасніка паказваецца ў яго далёкім мінулым. Вось, напрыклад, нарыс магілёўскага журналіста М. Караля пра Героя Сацыялістычнай Працы даярку калгаса «Рассвет» Кіраўскага раёна Ф. Кісялёву. Нарыс мае некалькі раздзелаў. У першым гаворка ідзе пра перыяд першай сусветнай вайны, затым — пра калектывізацыю сельскай гаспадаркі. Потым вайна з белафінамі, за ёй — Вялікая Айчынная вайна, у завяршэнне—нялёгкія гады пасляваеннай разрухі, першыя крокі па ўмацаванню калгаснай гаспадаркі пад кіраўніцтвам К. П. Арлоўскага і г. д. А пра гераіню — бегла, скарагаворкай...

У храналагічнай паслядоўнасці паказваецца і жыццё Ф. Кісялёвай. Нарыс чытаецца ў некаторых месцах з цікавасцю. Але як толькі аўтар даходзіць да нашых дзён, да сямігодкі, нарыс раптоўна абрываецца: аўтар нібы траціць мову!

У такім жа плане напісаў свой нарыс і малады бабруйскі літаратар А. Гарэлік. У рукапісу, аб'ёмам крыху больш аўтарскага аркуша, ён вырашыў расказаць пра трох лепшых калгаснікаў сельгасарцелі «Гігант» Бабруйскага раёна. Грунтоўна, цікава напісаць пра трох герояў на адным аўтарскім аркушы — не проста, не лёгка. Нягледзячы на гэта, пра кожнага з іх аўтар пачынае здалёк. Асобна, напрыклад, расказваецца пра тое, якім было жыццё сялян у вёсках Вялікія і Малыя Бортнікі... да Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі; затым пра першыя крокі калгаснага жыцця. У другім нарысе гаворка ідзе, перш за ўсё, пра трыццатыя гады ў вёсцы, пра першы трактар, пра першую калгасную аўтамашыну, пра першага калгаснага шафёра — героя нарыса.

Аўтарам не ўдалося стварыць сапраўдныя вобразы сучаснікаў, расказаць пра іх сённяшнюю самаадданую працу. Нарысы нібы абарваны на паўслове, людзі з усімі іх радасцямі і горам — у далёкім мінулым.

Відаць, не трэба даказваць, што патрэбны нарысы не ў любым плане, хоць і напісаныя з пазіцый сённяшняга дня, а пра лепшых людзей сучаснасці, пра герояў сямігодкі.

Разам з тым варта сказаць, што кожны аўтар, малюючы вобраз будаўніка камунізма, мае, вядома, права на некаторыя адступленні гістарычнага плана, калі такія адступленні дыктуюцца задумай і будуць удала дапаўняць, яшчэ больш раскрываць сённяшняе жыццё і працоўныя подзвігі героя. Кампазіцыйна такі нарыс трэба будаваць умела, у пэўных прапорцыях паміж мінулым і цяперашнім, так, каб даўно мінулыя гады жыцця героя не засланялі яго кіпучую дзейнасць у нашы дні.

Іншы раз выдавецтву прапануюць нарысы, пабудаваныя на матэрыяле бягучага жыцця, як кажуць, напісаныя па гарачых слядах тых ці іншых падзей. Такі нарыс К. Жыгоцкага аб будаўніках газаправода Дашава—Мінск. Але, пазнаёміўшыся з ім, мы раптам знайшлі, што ў ім няма галоўнага героя, на кожнай старонцы — толькі новыя імёны і прозвішчы. Такі нарыс як літаратурны твор не можа зацікавіць чытача і, значыць, не можа быць выдадзены.

Мы не ставілі сваёй мэтай даваць вычарпальныя характарыстыкі нарысаў, атрыманых выдавецтвам. Хацелася спыніць увагу пісьменнікаў і журналістаў на найбольш характэрных і істотных недахопах ужо напісаных нарысаў, дапамагчы аўтарам ясней зразумець, якія патрабаванні прад'яўляюцца да нарыса як да важнейшага баявога жанра мастацкай літаратуры і публіцыстыкі.

Да XXII з'езду КПСС засталося не так ужо многа часу. Між тым, Дзяржаўнае выдавецтва БССР яшчэ не мае нарысаў, у якіх глыбока і палымяна, на высокім ідэйна-мастацкім узроўні раскрываліся б шматгранныя, узвышаныя рысы будаўнікоў камуністычнага грамадства. І гэтая акалічнасць не можа не выклікаць трывогі. Недаравальна зацягваецца справа са стварэннем зборніка «Беларусь сёння», які рыхтуе Саюз журналістаў БССР.

Паскорыць выпуск да гістарычнага XXII з'езду нашай партыі высокамастацкіх кніг пра нашых сучаснікаў, знатных прадстаўнікоў рабочага класа і калгаснага сялянства рэспублікі, — справа вялікай палітычнай важнасці, справа гонару кожнага літаратара.

Д. УКСУСАЎ,
загадчык рэдакцыі масава-палітычнай літаратуры Дзяржаўнага выдавецтва БССР.

У КАМІТЭЦЕ ПА ЛЕНІНСКІХ ПРЭМІЯХ У ГАЛІНЕ ЛІТАРАТУРЫ І МАСТАЦТВА

4 красавіка ў Маскве пад старшынствам М. С. Ціханава адкрыўся пленум Камітэта па Ленінскіх прэміях у галіне літаратуры і мастацтва.

Пасля дыскусіі па кандыдатурах, пакінутых для абмеркавання, будзе прынята рашэнне аб прысуджэнні Ленінскіх прэмій 1961 года.

У гэтым годзе савецкая грамадскасць прыняла асабліва актыўны ўдзел у абмеркаванні кандыдатур, вылучаных на атрыманне Ленінскіх прэмій. У параўнанні з папярэднімі гадамі павялічылася колькасць калектыўных абмеркаванняў у мастацкіх, творчых і навуковых арганізацыях, на заводах і фабрыках, у калгасах і саўгасах, у навучальных установах. Значна шырэй абмяркоўваюцца кандыдатуры ў друку. Пісьмы аб кандыдатах 1961 года прыслалі ў Камітэт жыхары многіх гарадоў і вёсак нашай Радзімы, а таксама з некаторых зарубежных краін.

Тэарэтычная канферэнцыя

Днямі адбылася тэарэтычная канферэнцыя творчых работнікаў Мінска. Яе праводзіў гарадскі камітэт КПБ.

На канферэнцыю былі запрошаны пісьменнікі, артысты, рэжысёры, мастакі, кампазітары, кінаработнікі.

Удзельнікі канферэнцыі заслухалі даклад кандыдата мастацтвазнаўчых навук Ул. Няфёда «Сучасная савецкая рэчаіснасць — галоўны змест творчасці дзеячоў літаратуры і мастацтва».

З садакладамі па тэме выступілі: мастацкі кіраўнік Рускага тэатра імя Горкага В. Рэдліх («Роля тэатра ў стварэнні рэпертуару на сучасную тэму»), кампазітар А. Багатыроў («Сучаснасць у музыцы»), кінарэжысёр Р. Віктараў («Рэчаіснасць і яе адлюстраванне ў сучаснай кінематаграфіі»), старшыня праўлення Саюза мастакоў П. Нікіфараў («Вобраз перадавога сучаснага чалавека ў творах выяўленчага мастацтва»).

Пасля даклада і садакладаў разгарнуліся ажыўленыя спрэчкі.

Справаздача пра канферэнцыю будзе апублікавана.

НАШ СУЧАСНІК у жыцці і мастацтве
БАЧЫЦЬ ГАЛОЎНАЕ

У паняцце «сучасная тэма» ўкладваюць часам розны сэнс. Некаторыя, напрыклад, мяркуюць, што сучаснай можа быць любая тэма, якая так ці інакш адказвае на запатрабаванні сённяшняга чытача, гледача і дапамагае ўзбагачэнню іх ведаў, выхоўвае эстэтычны густ. Але пры такім падыходзе рамкі паняцця сучаснай тэмы рассоўваюцца бясконца і размова на гэтую тэму робіцца бессэнсоўнай.

Ніхто не пярэчыць супраць таго, што некаторыя мастакі звяртаюцца да гісторыі. Творы на гістарычныя тэмы могуць адыграць немалую ролю ў выхаванні нашых людзей. Аднак літаратура і мастацтва перш за ўсё павінны расказваць пра свой час, пра тое, што мы бачым і перажываем цяпер, у нашы дні.

Што можа быць галоўным у паняцці сучаснасці? Калі мы правільна зразумеем, якімі рысамі вызначаецца сённяшняе жыццё, што ў ім з'ўляецца галоўным, рашаючым, што з'яўляецца штодзённым клопатам нашай партыі, нашага народа, кожнага працоўнага чалавека, дык тым самым адкажам на гэтае пытанне.

У гады Айчыннай вайны галоўнай, рашаючай задачай у жыцці савецкага народа была перамога над фашызмам. І тады не было спрэчак пра тое, што такое сучасная тэма, якая галоўная тэма мастацтва. Гэтай тэмай была тэма пераможнай вайны.

Некаторыя таварышы і цяпер хочуць даказаць, што тэма Айчыннай вайны — сучасная. Тэма вайны, безумоўна, важная і распрацоўваць яе неабходна таксама, як, дапусцім, тэму Кастрычніцкай рэвалюцыі. Але лічыць яе сучаснай і, стварыўшы твор пра вайну, супакойваць сябе, што і ты зрабіў свой уклад у раскрыццё зместу сённяшняга жыцця, — памылкова.

Магчыма, пра вайну яшчэ і не сказана самага галоўнага, самага моцнага мастацкага слова. А яно павінна быць сказана. І тым не менш, сучаснасць — гэта сучаснасць.

У нашы дні баяздольнасць мастацтва павінна вызначацца тым, як яно адгукаецца на першачарговыя задачы, якія цяпер вырашае народ. А гэтыя задачы — разгорнутае будаўніцтва камуністычнага грамадства. Жыццё людзей, праца, вучоба, дружба, каханне, пераадоленне перажыткаў мінулага і г. д. — усе гэтыя праблемы, вырашаныя з пункту погляду барацьбы за камунізм, за камуністычныя ідэалы, — вось гэта і будзе правільнае разуменне сучаснасці.

Трэба ўлічваць пры гэтым значнасць тэмы. Галоўная ўвага павінна быць звернута на тэмы сапраўды праблемныя, якія хвалююць наша грамадства. Мастак, калі ён жыве інтарэсамі народа і хоча быць найбольш карысным яму ў барацьбе за камунізм, абавязаны трымаць руку на пульсе нашага часу. А гэты пульс напоўнены патрыятычнай працай мільёнаў савецкіх людзей.

Іменна грамадская праца, узведзеная, гаворачы словамі М. Горкага, «на ступень мастацтва», праца, якая становіцца паэмай, песняю сэрцаў,— асноўная, генеральная тэма сучаснай літаратуры і мастацтва.

Калі гаварыць пра творы мастацтва, якія знаходзяцца на прынцыпова правільным шляху вырашэння праблемы сучаснай тэмы, дык я назваў бы тут перш за ўсё кінафільм «Паэма пра мора». Гэты твор, нягледзячы на асобныя недахопы, сучасны, ён кліча наперад, вучыць змагацца супраць хібаў у жыцці, а галоўнае — заахвочвае людзей да стваральнай працы, раскрывае яе прыгажосць.

Іменна радасць працы — галоўны змест «Паэмы пра мора». Гэты фільм — пра веліч духу савецкага чалавека. Тут усё зніталася ў адно цэлае: і радасць, і гора, і асабістае, і грамадскае. Гэта фільм, у якім экскаватары і землечарпалкі не засланяюць чалавечага шчасця і гора, не падмяняюць чалавека. Мы з усёй яскравасцю бачым яго розум, сілу, яго невычэрпныя творчыя магчымасці.

Гэта зусім не азначае, што ў кіно ці на сцэне ва ўсіх выпадках трэба паказваць чалавека непасрэдна ў працы. Зусім не абавязкова герой павінен стаяць ля станка ці працаваць на полі. Як трапна выказаўся Б. Лаўранёў, галоўнае, што ў гэтым выпадку патрабуецца ад драматурга, гэта — паказ працоўнай псіхалогіі чалавека.

Мне могуць сказаць, што фільм «Паэма пра мора» не вельмі доўга быў на экране, не вельмі яго наведвалі гледачы. Відаць, «Асцярожна, бабулька!» або «Граф Монтэ-Крыста» сабралі большую аўдыторыю. Які ж вывад з гэтага? Што, гэтыя фільмы лепшыя? Не. Я тлумачу гэта тым, што мы яшчэ дрэнна выхоўваем гледача, часам патураем дрэнным эстэтычным густам.

Гледача, асабліва маладога, часам проста разбэшчваюць мяшчанска-сентыментальнымі, слязлівымі творамі, месца дзеяння якіх замыкаецца ў чатырох сценах, асноўны канфлікт якіх праходзіць у спальні, або ў лепшым выпадку — на дачы.

За апошнія гады ў беларускай драматургіі з'явілася некалькі п'ес, пра якія можна сказаць, што яны знаходзяцца ў галоўным рэчышчы літаратурнага руху. І перш за ўсё хацелася б назваць п'есы А. Макаёнка «Выбачайце, калі ласка!» і «Лявоніха на арбіце», К. Губарэвіча «На крутым павароце», І. Шамякіна «Выгнанне блудніцы». Гэтым п'есам уласцівы пафас сцвярджэння новага ў нашай рэчаіснасці, новых адносін паміж людзьмі, нецярпімасці да недахопаў і нястомнай барацьбы за ўсё лепшае. Гэтыя п'есы сапраўды сучасныя, яны ўтаргаюцца ў жыццё і многаму могуць навучыць нашага гледача.

Гаворачы пра паняцце сучаснасці, нельга забываць: у яго ўваходзіць не толькі тое, што адбываецца ў нашай краіне. Тут нельга абмяжоўвацца дзяржаўнымі граніцамі. Падзеі ў Конга, на Кубе або ў будынку Арганізацыі Аб'яднаных Нацый у Нью-Йорку — гэта таксама наша сучасная рэчаіснасць, і яна павінна быць прадметам мастацкага ўвасаблення. Калі беларускія паэты, празаікі час ад часу звяртаюцца да гэтых тэм, дык драматургі — амаль ніколі. А ў савецкім тэатры ёсць нядрэнныя традыцыі. Прыгадайце сатырычную п'есу «Востраў міру» Пятрова, п'есы Сіманава «Рускае пытанне», Лаўранёва «Голас Амерыкі» і некаторыя іншыя.

(Заканчэнне на 3-й стар.)

ПРА БЫЛЫЯ ПАХОДЫ

У канцэртнай зале акруговага Дома афіцэраў адкрылася нарада ваеннай камісіі Саюза пісьменнікаў СССР сумесна з Саюзам пісьменнікаў Беларусі і пісьменнікамі Украіны, Масквы, Ленінграда, Смаленска і іншых гарадоў краіны, на якой абмяркоўваюцца пытанні развіцця мастацкай і мемуарнай літаратуры аб партызанскай барацьбе народаў Савецкага Саюза з фашысцкімі захопнікамі ў гады Айчыннай вайны.

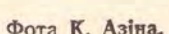
У Мінску сустрэліся сябры па зброі і пяру, сабраліся, каб падзяліцца ўспамінамі аб мінулай вайне, а таксама вопытам стварэння кніг на ваенна-патрыятычную тэму. Сярод удзельнікаў нарады кіраўнікі партызанскага руху, пісьменнікі, чые творы аб вайне вядомы шматлікім чытачам нашай краіны: Ю. Збанацкі, В. Зямляк, І. Ганчарэнка, А. Хіжняк, І. Стаднюк, К. Ваншэнкін, А. Ісбах і многія іншыя. Прыбыў на нараду Герой Савецкага Саюза пісьменнік П. Вяршыгара, які разам з пінскім партызанскім злучэннем генерала Каржа (Камарова) пабываў у час вайны пад Стаўбцамі, у Налібоцкай пушчы і ў іншых мясцінах нашай рэспублікі.

З дакладамі пра творы, прысвечаныя партызанскай барацьбе ў мінулую вайну, выступілі Н. Пашкевіч (Беларусь) і Д. Капіца (Украіна). Заслуханы таксама садаклады Ю. Каралькова — пра падпольную барацьбу ў час фашысцкай акупацыі, А. Ісбаха—пра рух супраціўлення ў акупіраваных фашыстамі краінах.

У спрэчках выступілі Я. Садоўскі, І. Стаднюк, Н. Масквін, І. Залатар, Я. Вераб'ёў і іншыя.

Нарада працягвае сваю работу.

На здымку: група ўдзельнікаў нарады ваеннай камісіі, скліканай Саюзам пісьменнікаў СССР. Злева направа: пісьменнік І. Залатар, аўтар кнігі «Заметкі дэсантніка», праслаўленая беларуская партызанка Герой Савецкага Саюза **М. Осіпава**, былыя камандзіры партызанскіх злучэнняў у Беларусі **С. Сідарэнка** і **І. Ізох**.

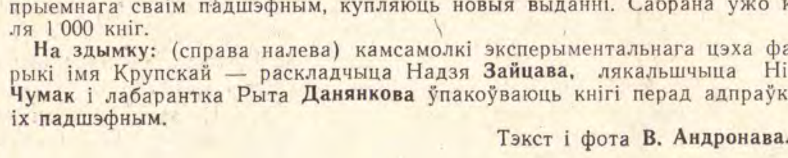
Фота К. Азіна.

Для сельскіх бібліятэк

Работнікі бібліятэкі Мінскага трактарнага завода вырашылі дапамагчы некаторым калгасам стварыць бібліятэкі. Пры падтрымцы заводскага камітэта прафсаюзаў дзве бібліятэчкі па 150 кніг мастацкай, палітычнай і дзіцячай літаратуры ўжо накіраваны ў падшэфны калгас «Іскра» Плешчаніцкага раёна і ў саўгас «Доктаравічы» Капыльскага раёна.

У добрай справы лёгкія крылы. Калі пра гэта даведаліся на швейнай фабрыцы імя Крупскай, пачын трактаразаводцаў быў падхоплены. За справу ўзялася камсамольская арганізацыя і абавязалася сабраць дзве тысячы кніг для свайго падшэфнага калгаса імя Свярдлова Чэрвеньскага раёна.

Ва ўсіх цэхах ідзе збор літаратуры. Многія швачкі, каб даставіць больш прыемнага сваім падшэфным, купляюць новыя выданні. Сабрана ўжо каля 1 000 кніг.

На здымку: (справа налева) камсамолкі эксперыментальнага цэха фабрыкі імя Крупскай — раскладчыца Надзя **Зайцава**, лякальшчыца Ніна **Чумак** і лабарантка Рыта **Данянкова** ўпакоўваюць кнігі перад адпраўкай іх падшэфным.

Тэкст і фота **В. Андронава.**

З блакнота журналіста

ГЭТА МАГУТНЫ СТЫМУЛ

Сустрэча з першым сакратаром Карэліцкага райкома партыі Паўлам Арсенцьевічам Жалезняковічам заўсёды ўзбагачае. Чалавек з вялікім жыццёвым вопытам, ён добра ведае сельскую гаспадарку і асабліва душу чалавека-працаўніка. Характэрна, што, вырашаючы вытворчыя пытанні, Павел Арсенцьевіч заўсёды звяртае ўвагу на матэрыяльную зацікаўленасць калгаснікаў у развіцці грамадскай гаспадаркі. У гутарцы пра эканамічны стан таго ці іншага калгаса ён расказвае не толькі пра вытворчасць, але і пра аплату працы. Адчуваеш, што людзі і іх патрэбы ў партыйнага кіраўніка — на першым плане.

На жаль, сустракаешся часам і з партыйнымі работнікамі, якія добра памятаюць паказчыкі калгасаў па вытворчасці мяса і малака на сто гектараў, але не маюць уяўлення пра ўзровень аплаты працы калгаснікаў. Яны не ведаюць, ці своечасова выдаюць у калгасах авансы, ці разлічыліся з працаўнікамі за мінулыя гады. Няўвага да гэтых пытанняў прыводзіць да нізкай працоўнай дысцыпліны ў калгасе. А гэта стрымлівае рост культуры земляробства і жывёлагадоўлі, тэмпы развіцця сельскагаспадарчай вытворчасці.

Вядома, што закупка жывёлы ці іншай прадукцыі па рынадчых цэнах і яе продаж дзяржаве па існуючых нарыхтоўчых цэнах, якая мела месца ў апошні час, наносіла страты арцелям і калгаснікам. Ашуканства партыі і дзяржавы не заўважалі многія кіраўнікі якраз таму, што не сачылі за такім важным эканамічным паказчыкам, як аплата працадня.

У пачатку года я быў удзельнікам бурнага сходу калгаснікаў сельскагаспадарчай арцелі «Шлях да камунізма» Столінскага раёна. Абмяркоўваліся рашэнні студзеньскага Пленума ЦК КПСС і абавязацельствы калгаса па дастойнай сустрэчы XXII з'езду нашай партыі. Калгаснікам вельмі спадабалася прамова М. С. Хрушчова на Пленуме, яго вострая крытыка кар'ерыстаў, ашуканцаў дзяржавы і народа.

Члены арцелі з гневам гаварылі пра былога старшыню калгаса Ф. Змітручкова, пры якім рэзка знізілася аплата працадня. Ён аддаваў больш увагі закупкам жывёлы на рынках і масла ў магазінах, чым догляду кароў і адкорму свіней на калгасных фермах. Такая камерцыя нанесла арцелі вялікія страты. Рэзка знізілася працоўная актыўнасць калгаснікаў, бо на працадні ў 1959 г. было выплачана ўсяго толькі па 3 рублі (тут і далей прыклады прыводзяцца ў старых грашах), тады як у пачатку года праўленне абвясціла, што гарантуе па 10 рублёў на працадзень. У калгаснікаў было падарвана давер'е да кіраўнікоў арцелі. Людзі падаліся на заробкі. Летась ураджай у калгасе збіралі ў асноўным навучэнцы Столінскага сельскагаспадарчага тэхнікума і вучні сярэдняй школы.

Калгаснікі, якія выступалі на сходзе, горача ўхвалялі парады М. С. Хрушчова пра шляхі далейшага ўздыму сельскай гаспадаркі і ў прыватнасці пра ажыццяўленне ў калгасах прынцыпу матэрыяльнай зацікаўленасці ў павелічэнні вытворчасці прадукцыі земляробства і жывёлагадоўлі.

Мудрыя рашэнні партыі нарадзілі ў калгаснікаў свежую энергію, натхняюць на стваральную працу. Палітыка партыі ўлічвае карэнныя інтарэсы народа, адпавядае яго жыццёвым патрэбам.

Усё шырэй разгортваецца сацыялістычнае спаборніцтва за высокія ўраджаі, за новыя поспехі ў развіцці жывёлагадоўлі. Нараджаюцца новыя формы маральнага заахвочвання. Неабходна ў кожным калгасе разумна спалучаць маральныя і матэрыяльныя стымулы да працы.

З вёскі Далматоўшчына да канторы калгаса «Сталінскі шлях» Карэліцкага раёна я ехаў з даглядчыкам жывёлы Мікалаем Ермаком. Спачатку мы гутарылі пра незвычайна цёплую зіму. Потым мой спадарожнік пачаў расказваць пра сваю працу на ферме, пра ўдзел у абласной нарадзе жывёлаводаў.

— Ведаеце, аднаго мяне з нашага калгаса паслалі на тую нараду, ды і з усяго раёна дванаццаць чалавек было. Мяне там узнагародзілі гадзіннікам «Урал».

Ён з гонарам гаварыў пра гэтую падзею ў жыцці. Адчувалася, што яго не столькі радуе падарунак, колькі грамадскае прызнанне высокай чалавечай годнасці калгаснага пастуха.

Семнаццаць перадавікоў з брыгад і ферм занесены на Дошку гонару калгаса «Сталінскі шлях». Тут і фатаграфія маладога трактарыста Івана Конюха. Летась ён апрацаваў на трактары «Беларусь» 511 гектараў (у пераводзе ўсіх работ на мяккае ворыва).

Іван Конюх — камуніст. Працуе старанна, лічыць партыйным абавязкам паказаць прыклад іншым калгаснікам. Разам з тым, гэты механізатар, можна сказаць, з залатымі рукамі, задаволены, што багата зарабіў у калгасе і грошай, і прадуктаў. І сапраўды, калі добра жывецца — работа весялей ідзе.

У насценных газетах і «Баявых лістках» калгаса рэгулярна паведамляецца пра перадавікоў спаборніцтва. На ўрачыстых сходах, прысвечаных святам Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі і Першамая, праўленне сельгасарцелі ўручае 20—25 перадавікам спаборніцтва каштоўныя падарункі. Многа маладых працаўнікоў было адзначана ў сувязі з 40-годдзем Ленінскага камсамола Беларусі. Чалавеку, які прэміяваны, прыемна, што яго працу ўшаноўвае грамадскасць.

Старшыня сельгасарцелі Аляксандр Іванавіч Матусевіч расказвае, што ў калгасе сталі больш намалочваць хлеба, павялічылася вытворчасць малака, свініны. Важную ролю ў гэтым адыгралі меры матэрыяльнага заахвочвання калгаснікаў. Ільнаводы атрымліваюць 15 працэнтаў грашовага прыбытку, які паступіў за здадзеную брыгадай або звяном ільнопрадукцыю. За кожную тону цукровых буракоў, вырашчаных на прысядзібным участку, калгаснікі атрымліваюць 20 рублёў і бясплатна 2,8 кілаграма цукру.

Ужо год, як жывёлаводы арцелі атрымліваюць гарантаваную грашовую аплату. Заробкі даярак, свінарак, цялятніц залежаць ад колькасці і якасці атрыманай прадукцыі. Апрача таго, калгаснікі, якія працуюць у жывёлагадоўлі звыш пяці год, штомесячна атрымліваюць пяць працэнтаў надбаўкі да свайго заробку. За кожны наступны год дадаецца адзін працэнт «надбаўкі за стаж». Летась даяркі Лізавета Ваўчок, Аўгіння Бабко зарабілі ў сярэднім па 600 рублёў у месяц. На аднаго работніка жывёлагадоўлі летась атрымана прадукцыі на 80 працэнтаў больш у параўнанні з папярэднім годам.

Шкада, што ў большасці калгасаў рэспублікі дагэтуль не ўжываюцца меры матэрыяльнага заахвочвання, асабліва механізатараў, за перавышэнне планавых заданняў па ўраджайнасці сельскагаспадарчых культур.

Некаторыя старшыні перадавых калгасаў не згаджаюцца дадаткова аплачваць працу калгаснікаў, калі ў гаспадарцы ажыццяўляецца грашовая аплата. Яны лічаць, што гэта быццам можа знізіць асноўную аплату працы. На мой погляд, гэта няправільна. Пры любым узроўні асноўнай аплаты працадня дадатковая аплата карысная ва ўсіх галінах гаспадаркі.

...У калгас імя Сталіна Навагрудскага раёна я прыехаў пад вечар. У канцылярыі праўлення было поўна народу. Мне сказалі, што сёння калгаснікі пятай брыгады атрымліваюць грошы на працадні за 1960 г. Сакратар партыйнай арганізацыі Ілья Іванавіч Лецка растлумачыў:

— Летась калгас два разы выдаваў грашовыя авансы, у верасні — натуральныя: збожжа і бульбу. У сярэднім на працадзень прыйшлося па дванаццаць рублёў. Але паколькі мы ўжываем элементы гаспадарчага разліку, дык пятая брыгада атрымлівае па 14 рублёў 40 капеек на кожны працадзень. Апрача гэтага, 20 працэнтаў грашовага даходу ад рэалізацыі ільнопрадукцыі размяркоўваюцца паміж членамі ўсіх звенняў. Таму нашы людзі змагаюцца за высокі ўраджай ільну і выдатную якасць валакна.

Ілья Іванавіч пазнаёміў мяне з Мартай Уладзіміраўнай Кошур. Гэтая энергічная маладая жанчына ўзначальвае ільнаводчае звяно восем год. Летась звяно здало амаль па 9 цэнтнераў валакна і 7,5 цэнтнера ільнасемя з кожнага гектара. У гэтым звяне прыйшлося на «ільняны» працадзень па 9 рублёў дадатковай аплаты.

Сакратар партыйнай арганізацыі калгаса адзначае, што ўсё гэта натхняе калгаснікаў на лепшую працу. Усе яны заклапочаны справамі грамадскай гаспадаркі і цвёрда ўпэўнены ў рэальнасці датэрміновага выканання сямігодкі сваёй арцелі.

Я. ЗАЛЕСКІ.

Гродзенскі клуб інтэрнацыянальнай дружбы правёў вечар на тэму «Шырыні не змераць майго краю». Выступалі на вечары прадстаўнікі многіх нацыянальнасцей Савецкага Саюза. Свята закончылася канцэртам мастацкай самадзейнасці Гродна і літоўскага горада Друскенікі.

На здымку: удзельнікі мастацкай самадзейнасці Гродна і Друскенікі.

Фота **А. Перахода.**
Фотахроніка БЕЛТА.

Вакол свету і па роднай зямлі

У БЕЛАРУСКАЙ літаратуры Янка Маўр першы з пісьменнікаў аб'ехаў у сваёй фантазіі «вакол свету» і пазнаёміў чытачоў з жыццём замежных і каланіяльных народаў, адлюстраваў іх барацьбу за свабоду і нацыянальную незалежнасць.

Лепшыя творы, напісаныя Янкам Маўрам за доўгія гады напружанай і пленнай працы, нядаўна выйшлі двухтомным выданнем. Яно найбольш поўнае і найбольш фундаментальнае ў параўнанні з усімі папярэднімі і дае добрае ўяўленне аб шматгранай і арыгінальнай творчасці вядомага беларускага пісьменніка.

Першы том твораў Янкі Маўра адкрываецца аповесцю «Чалавек ідзе» (1926—1927), у якой пісьменнік расказвае юнаму чытачу пра тыя далёкія часы, калі першабытны чалавек толькі што пачынаў вылучацца з «царства звяроў».

Павышаную цікавасць у 20-я гады праявіў Янка Маўр да жыцця, быту і барацьбы залежных і каланіяльных народаў. Гэтым самым пісьменнік намячаў паварот беларускай савецкай дзіцячай літаратуры да асэнсавання новай сацыяльнай праблематыкі.

Але не толькі навізною тэматыкі характарызуецца яго творчасць. Яна вызначаецца і жанравай арыгінальнасцю. Творы Янкі Маўра «У краіне райскай птушкі», «Сын вады», «Амок» пракладвалі шлях прыгодніцкаму жанру ў беларускай літаратуры.

Гэтыя творы прасякнуты [illegible] інтэрнацыяналізмам. У іх моцна гучыць голас пратэсту супраць заняволення народаў. З вялікім гневам піша Я. Маўр пра крывавую дзейнасць англійскіх каланізатараў у аповесці «У краіне райскай птушкі». З новай сілай, з яшчэ большым пафасам асуджае ён каланізатарскія парадкі ў рамане «Амок». Пераканальна раскрываецца ў гэтым творы цяжкое жыццё малайскіх сялян, нарастанне ў іх асяроддзі рэвалюцыйных настрояў. Асуджаючы і выкрываючы разбойніцкую мараль каланізатараў, Я. Маўр з вялікай спагадай піша пра простых людзей. Непісьменныя і наіўныя «дзікуны» ў яго творах [illegible]

[illegible] трагічныя падзеі. Шмат сумных і бязрадасных малюнкаў падае пісьменнік і ў аповесцях «Сын вады», «У краіне райскай птушкі» і рамане «Амок». Але не яны вызначаюць танальнасць твораў Я. Маўра. Характэрная асаблівасць іх — вера ў сілу і розум чалавека.

Жыццесцвярджальныя матывы ў творчасці пісьменніка ў значнай ступені ўзмацняюцца жывым і непасрэдным гумарам, а таксама паказам мужных і смелых людзей, у душы якіх нарастае гнеў і пратэст супраць несправядлівасці. Я. Маўр выказвае свае гарачыя сімпатыі тым, хто перастае быць рабом і на сілу адказвае сілай.

Творы, што ўвайшлі ў другі том выдання, прысвечаны паказу савецкай рэчаіснасці.

Глыбокае разуменне новай маралі, новыя ўзаемаадносіны людзей відаць у аповесці «Палескія рабінзоны». Сваіх герояў — студэнтаў сельскагаспадарчага тэхнікума Віктара і Мірона аўтар ставіць у цяжкія ўмовы жыцця на адрэзаным ад зямлі паводкай востраве. Пэўны час ён нібыта наглядае збоку і хоча пераканацца, на што ж здольныя юныя грамадзяне нашай краіны, наколькі глыбокія іх веды, наколькі падрыхтаваны яны да пераадолення непрадбачаных жыццёвых нягод. У падтэксце аповесці прасвечваецца радасць і гонар пісьменніка за неразлучных сяброў-камсамольцаў, выхаваных у духу савецкай маралі.

Аповесць прасякнута глыбокай любоўю пісьменніка да роднай Беларусі, яе прастораў і багатай прыроды. Як сябра і мудры дарадчык юнага чытача, ён імкнецца давесці сваім героям, якія марацЬ пра незвычайныя падарожжы па далёкіх трапічных краінах, што і на Беларусі ёсць шмат куткоў, не горшых ад заморскіх: «Ёсць пушчы, не менш цікавыя, чымся далёкія трапічныя лясы. Ёсць азёры і балоты, якія ўвесну робяцца морамі. Ёсць звяры, якія радзей сустракаюцца на свеце, чым сланы і тыгры».

Заклік да савецкіх школьнікаў рыхтаваць сябе ўмелымі і руплівымі гаспадарамі краіны гучыць у аповесці Я. Маўра «ТВТ», якая набліжаецца па агульнай ідэйна-тэматычнай накіраванасці і некаторых прынцыпах мастацкага вырашэння да вядомага твора А. Гайдара «Цімур і яго каманда». У розны час і незалежна адзін ад другога Янка Маўр і Аркадзь Гайдар прыйшлі да адных і тых жа вывадаў. Яны паказалі, што найбольш дзейсны стымул выхавання ў дзяцей пачуцця дружбы, калектывізму, сілы волі — цікава арганізаваная гульня і праца. Узнятая Янкам Маўрам звыш дваццаці пяці гадоў назад праблема палітэхнічнага і працоўнага выхавання моладзі сёння гучыць надзвычай актуальна.

Дасканалым майстэрствам вызначаюцца змешчаныя ў двухтомніку апавяданні пісьменніка «Бярозавы конь», «Падарожжа вакол дому», «Сям'я» і інш. Глыбінёй і тонкай пранікнёнасцю ў свет дзіцяці адзначаны псіхалагічны эцюд «Шчасце». Новая, купленая васьмігадоваму хлапчуку шапка запаланіла яго душу і сэрца непаддзельнай радасцю. І пісьменнік па-майстэрску, умела пераключаецца на пункт гледжання дзіцяці і блізка ўспрымае крыўду хлопчыка, радасць і шчасце якога не прыкмецілі старэйшыя людзі.

Праўдзіва раскрываючы псіхалогію дзяцей, паказваючы своеасаблівасць іх мыслення і светаўспрымання, Я. Маўр вырашае тым самым і важныя педагагічныя задачы. Сваімі творамі ён вучыць уважліва ставіцца да дзіцячай душы, цаніць яе непасрэднасць і шчырасць, больш за ўсё на свеце баяцца чэрствасці і абыякавасці.

Праз асэнсаванне лёсу і жыцця дзяцей Я. Маўр раскрывае суровыя падзеі Вялікай Айчыннай вайны ў апавяданнях «Завошта», «Дом пры дарозе», «Запіска», «Драўляная лыжка», «Максімка». Асабліва глыбока кранае чытача сваім журботным лірызмам апавяданне «Максімка». Хлопчык чакае бацьку, але бацька загінуў на фронце. Радасць і хваляванне, сум і тугу хлопчыка пісьменнік перадае дакладна і пераканальна. У кожным асобным выпадку ён умее некалькімі сціплымі штрыхамі акрэсліць складаную гаму пачуццяў, роздуму і перажыванняў, якія так кранаюць далікатную і кволую душу маленькага чалавека.

У дзяцінстве Я. Маўр паспытаў горыч сіротага хлеба. Яму давялося зведаць шмат несправядлівасцей. Суровыя і бязрадасныя гады дзяцінства пакінулі ў душы пісьменніка незабыўныя ўспаміны, якія ён па-майстэрску перадаў у аўтабіяграфічнай аповесці «Шлях з цемры».

Я. Маўр вядзе свайго героя па крутых жыццёвых дарогах, на якіх трапляецца шмат ухабаў і перашкод. Аўтар раскрывае паступовы працэс фармавання яго характару.

З вялікай любоўю падае пісьменнік у аповесці «Шлях з цемры» вобраз маці. Самыя светлыя і ўзнёслыя словы прызнання, самыя шчырыя і крыштальна чыстыя пачуцці душы і сэрца ён адрасуе ёй. Гэты вобраз выступае як адзін з самых праўдзівых і каларытных вобразаў беларускай жанчыны-сялянкі — працавітай і шчырай, сціплай і сардэчнай.

Нягледзячы на тое, што дакастрычніцкая рэчаіснасць была для працоўнага народа злой мачыхай, Я. Маўр не спрабуе разжаліць чытача з прычыны невясёлага дзяцінства свайго героя. Як і ранейшыя творы, аповесць «Шлях з цемры» ад пачатку да канца прасякнута жыццесцвярджальным пафасам і глыбокай верай у простага чалавека.

Шкада, што па нейкіх прычынах пісьменнік не ўключыў у збор твораў трэцюю кнігу аповесці. Дарэчы, аповесць «Шлях з цемры» ў трох частках выходзіла на рускай мове ў 1958 г. («Избранное». Москва). У такім выглядзе яна давала больш поўнае ўяўленне пра эвалюцыю асноўнага героя.

Выхад у свет збору твораў Янкі Маўра — радасная падзея для шматлікіх прыхільнікаў арыгінальнага і цікавага таленту пісьменніка. З асаблівай радасцю сустрэнуць яго творы юныя чытачы — верныя сябры Янкі Маўра ў падарожжах «вакол свету» і па роднай краіне.

В. ЖУРАЎЛЕЎ.

Янка Маўр. Збор твораў у двух тамах. Дзяржаўнае выдавецтва БССР. Мінск. 1960.

Падзеі. Факты. Навіны

Нашы чытачы І. Качаноўскі, Ул. Танана, В. Сямёнаў і Р. Зайцаў паведамляюць:

«Хто не працуе, той не есць» — на такую тэму Чарскі сельскі клуб Брэсцкага раёна правёў канферэнцыю чытачоў саўгаса «Дамачоўскі».

Дакладчык і прамоўцы выкрывалі абібокаў, п'яніц, хуліганаў, раскрадальнікаў дзяржаўнага дабра, якія яшчэ сустракаюцца сярод сумленных працаўнікоў саўгаса.

У заключэнне вечара самадзейныя артысты клуба выступілі з канцэртам, у праграму, якога былі ўключаны сатырычныя прыпеўкі і сцэнкі на мясцовыя тэмы.

* * *

Нядаўна ў Гомелі створан клуб сяброў кнігі. Выбран савет, у які ўвайшло 26 вядомых работнікаў навукі, тэхнікі, літаратуры, мастацтва, прапагандыстаў кнігі, чытачоў.

Пры клубе арганізоўваюцца гурткі рэцэнзентаў, бібліяграфічны, музычна-мастацтвазнаўчы і пераплётнай справы. Створан кансультацыйны пункт па камплектаванню асабістых бібліятэк.

* * *

У Палацы культуры гомельскіх камбайнабудаўнікоў цікава прайшоў вечар пытанняў і адказаў на атэістычныя тэмы. Адказы на многія пытанні суправаджаліся хімічнымі доследамі, якія выкрывалі «святыя цуды» царкоўнікаў.

У заключэнне вечара быў паказан дакументальны кінафільм «Праўда аб сектантах-пяцідзесятніках».

Пры Маладзечанскім Доме народнай творчасці адкрыта пастаянная выстаўка прыкладнога і выяўленчага мастацтва. На ёй прадстаўлены работы майстроў Мядзельскага, Вілейскага, Крывіцкага, Івянецкага і Валожынскага раёнаў, а таксама горада Маладзечна.

На здымку: у зале выстаўкі прыкладнога і выяўленчага мастацтва.

Фота **П. Наватарава.**
Фотахроніка БЕЛТА.

Злачынства без пакарання

ХАЛОДНЫ парывісты вецер енчыў у правадах, шпурляў у твар мокрае лісце, праймаў да касцей.

Нягледзячы на непагадзь, на пасажырскім вакзале станцыі Орша было, як заўсёды, людна. Спяшаліся пасажыры, хваляваліся і тыя, хто іх праводзіў і сустракаў. У гэтай адвечнай станцыйнай мітусні, ніхто не заўважаў маленькую дзяўчынку, што прытулілася да сцяны кубавой і напружана пазірала сумнымі вачанятамі ўздоўж перона.

Яна ўжо не плакала. Толькі зрэдку яшчэ яе маленькія плечыкі ўздрыгвалі і пасінелы ад холаду кулачок мацней сціскаў недаедзенае пячэнне.

Калі б дзяўчынка была больш дарослай, дык напэўна заўважыла б, як нейкая незнаёмая ёй жанчына каторы ўжо раз праходзіць міма і ўважліва прыглядаецца да яе. Нарэшце, яна спынілася і ласкава запытала:

— Ты што тут адна сядзіш, дзяўчынка?

— Ма-а-мку чакаю, — заікаючыся, ледзь чутна адказала дзіцянё.

— А дзе ж яна, мамка твая?

— Не ведаю...

— Ну, дык пойдзем са мной і разам пашукаем тваю мамку...

Жанчына — інспектар дзіцячага пакоя станцыі Орша т. Ніквас — узяла малую на рукі; праз колькі часу адказная дзяжурная па дзіцячаму прыёмніку станцыі Орша т. Цымбалава пісала: «Акт ад 30 кастрычніка 1946 года...»

Дакумент гэты быў невялічкі. У ім значылася, што прыведзеная інспектарам Ніквас дзяўчынка — Стоцкая Марыя Гарасімаўна, прыкладна шасці год, нарадзілася ў Гомелі. Бацька загінуў на вайне. Маці Стоцкая Марыя (па бацьку не ведала дзяўчынка) везла яе да свайго брата ў Горкі Магілёўскія. На станцыі Орша купіла пячэння, дала яго дзяўчынцы і сказала: «Пасядзі тут, дачушка, я хуценька вярнуся».

Акрамя таго, што яе мама была «вельмі прыгожай і вязала панчохі», дзяўчынка болей нічога не магла дабавіць. Двое сутак яна чакала маці, а на трэція была дастаўлена ў дзіцячы дом.

...Шмат часу прайшло з таго дня. Цяпер Марыі Стоцкай ужо дваццаць год. Перад намі дарослая і прыгожая дзяўчына з даўгой залацістай касой. На стале ляжаць два сшыткі з вершамі. Адзін верш надрукаваны ў Маладзечанскай раённай газеце.

Наша гутарка неяк сама сабой ад паэзіі пераходзіць да жыццёвых спраў. Марыя павольна расказвае пра сваё жыццё, пра добрых і чулых людзей, што ў свой час замянілі ёй і бацьку і маці.

З нейкай асаблівай цеплынёй гаворыць Марыя пра сваё жыццё ў дзіцячых дамах. Там яна скончыла восем класаў і задумала пайсці «на свой хлеб». Не адпускалі, пераконвалі вучыцца далей, але ж настаяла на сваім.

У пачатку 1958 г. пасля заканчэння Полацкай школы ФЗН прыехала працаваць тынкоўшчыцай у Маладзечанскі будаўнічы трэст № 14.

Горкім паказаўся «свой хлеб» Марыі.

За два месяцы дзяўчына не здолела разабрацца ні ў людзях, з якімі давялося працаваць, ні ў сваёй прафесіі. З кожным днём яна пачала адчуваць, што ёй не стае дружнага калектыву дзетдомаўцаў. Рамантычная прафесія будаўніка здалася не такой ужо цікавай, як уяўлялася.

Неяк адвячоркам Марыя вярталася з працы дамоў, у інтэрнат. Нылі раз'едзеныя вапнай рукі. На душы было сумна і крыўдна на самую сябе, на свой лёс... Марыя ішла і плакала.

— Ведаю, цяжка табе, сястрыца, ды аднымі слязьмі гора не асіліш, — пачула яна і ўбачыла перад сабой пажылога, але дужага яшчэ мужчыну.

— Хто вы і адкуль? — схамянулася Марыя.

— Ад бога пасланы, сястра, ад усявышняга... Пякельным агнём смаляць грахі тваю душу, сястрыца, таму і плачаш.

— Якія грахі? Што вам патрэбна ад мяне?

— Цяжкія грахі, цяжкія... Падумай добра і прыходзь вось па гэтаму адрасу. Спытаеш Смірнова.

Ашаломленая Марыя ўзяла паперку з адрасам і доўга яшчэ глядзела ўслед таямнічаму дзіваку.

На вуліцу Куйбышава, як было запісана на паперцы, яна не пайшла. Нават забываць пачала ўжо гэтую сустрэчу, як перад ёй зноў аднекуль вырынуў «боскі пасланец». Цяпер ён з'яўляўся на кожным кроку. Варта было выйсці на вуліцу, у магазін ці на рынак, як немінуча сустракаўся гэты назойлівы чалавек. Кожную гутарку ён хутка пераводзіў на адну і тую ж тэму: «недалёкі час, калі будзе канец свету і пачнецца страшны суд».

Так, дзень за днём, настойліва снавалася нябачнае павуцінне цемрашальства вакол Марыі. Дзесьці ў глыбіні душы нараджаліся нейкія незразумелыя пытанні, нават страшныя сны пачалі сніцца.

— Дзяўчаты, ці ёсць на свеце бог? — запытала аднойчы раніцою Марыя ў сябровак па інтэрнату.

У адказ на гэта адны звонка зарагаталі, другія пацінулі плячыма і прамаўчалі.

У дзіцячых дамах, дзе расла Марыя, ніколі падобныя думкі яе не цікавілі. Гаварылі ў школе, што бога няма, і яна шчыра верыла. А тут... Ды ці мала чаго яшчэ давядзецца ёй спазнаць на ўласным вопыце. Жыццё ёсць жыццё.

Цяпер Марыя дакладна не памятае, што яе прывяло першы раз на вуліцу Куйбышава ў малітоўны дом сектанта-пяцідзесятніка Г. Смірнова.

— Вось святая кніга. Чытай яе, сястра, і прыбавіцца табе сілы, — настаўляў прапаведнік.

Ён доўга і незразумела гаварыў аб правіннасці дзяцей за «грэшных» бацькоў сваіх, за «суеты мірскія» і што на «страшным судзе» кожнаму будзе «дадзена па заслугах перад богам».

Дамоў вярталася Марыя, быццам п'яная. Цьмяныя, невыразныя думкі лезлі ў галаву, а недзе ў сэрцы нараджалася надзея, што яна цяпер пазбавіцца страшных пакут «на тым свеце».

У інтэрнаце амаль нікога не засталося. Пасля працы дзяўчаты разышліся, хто ў кіно, хто на танцы. Марыі ж цяпер гэта катэгарычна забаранялася. «Д'ябальскае наваджэнне будзе спакушаць цябе на кожным кроку, але ты памятай бога і трымайся шляху збаўлення», — прыгадвала яна словы прапаведніка.

Прымасціўшыся на крэсла, Марыя разгарнула «святую кнігу». Як ні старалася зразумець што-небудзь са «святога пісання», нічога не атрымлівалася.

Штосьці падсвядомае спрабавала яшчэ бунтаваць, спрачацца з цьмянымі думкамі пра бога, але цвёрдага абвяржэння ім Марыя не магла адшукаць. Некалькі дзён яна не кранулася «святой кнігі» і не ішла ў малітоўны дом. У яе душы адбывалася незразумелая барацьба.

Пасля працоўнага дня Марыя забіралася пад коўдру і падоўгу перабірала ўсё ў памяці. Перад вачыма прабягалі пражытыя гады: школа, сябры... Але цяпер усё гэта чамусьці адзывалася балючым успамінам, вярэдзіла душу ўсведамленнем, што гэта непаўторная мінуўшчына.

У брыгадзе, як знарок, падабраліся людзі на многа старэйшыя за яе. Ус[illegible]лася з[illegible] якіх ін[illegible] сумна.

Мары[illegible] гадаць, [illegible]кую і [illegible]ці? І [illegible]лася в[illegible] цяжкое[illegible]

Як ні старалася прыпомніць хоць бы твар, хоць бы што-небудзь з аблічча маці — не магла. «Пасядзі, дачушка, я хутка вярнуся».

— Матулька, родная мая, — глытаючы слёзы, шаптала Марыя. — За што ты так мяне?.. Хоць бы фотакартку сваю пакінула, хоць бы я з ёю цяпер параілася...

У дзверы пакоя хтосьці пастукаў і, не чакаючы дазволу, рашуча ўвайшоў. Марыя падхапілася з ложка і чуць не закрычала ад нечаканасці: перад ёю стаяў... Смірноў!

Гэты «святы» і бязмерна нахабны чалавек некаторы час працаваў у будтрэсце. Адсюль і на пенсію пайшоў. Ён цяпер хадзіў тут, нібы гаспадар, і плёў сваё бруднае павуціннне цемрашальства.

На першым жа малітоўным сходзе Марыя заўважыла, што яна тут не адна з інтэрната. Гэта яшчэ больш падмацавала веру ў словы прапаведніка, быццам усе людзі моляцца богу, толькі ў розных месцах і кожны па-свойму.

А маліліся тут да вар'яцтва. Выступаючы ў ролі «святога айца», Смірноў нібы гіпнатызаваў веруючых і тыя да знямогі стараліся пераканаць «усявышняга» ў шчырасці сваёй любві да яго. Яны кідаліся на калені, плакалі, мармыталі незразумелыя словы (расказвалі богу свае «грахі») і ў гэтым шалёным выцці даводзілі сябе да вар'яцтва.

Марыя не ведала ні малітвы, ні парадку абраду, але ахопленая агульным пачуццём нейкага жаху, намагалася рабіць тое, што і астатнія. Праз нейкі час яна працяжна стагнала, як і іншыя: «даруй божа», «дапамажы», «падай, госпадзі».

Пасля малебна, не даючы апамятацца, Смірноў хуценька тыцкаў кожнаму пад нос вялізную талерку і патрабавальна енчыў: «Дапаможам свайму хвораму брату».

— Я нярэдка аддавала апошнія дваццаць пяць рублёў, бо падобныя зборы праводзіліся вельмі часта, — ціха, саромячыся за мінулае, расказвае Марыя. — А гэтым «хворым» быў не хто іншы, як Смірноў.

Паўтара гады малілася Марыя ў секце пяцідзесятнікаў. Паўтара гады, прыкрываючыся малітвамі і «святымі кнігамі», бессаромна абкрадваў

(Заканчэнне на 4-й стар.).

Пошукі формы — пошукі зместу

Нататкі пра майстэрства

Як і ў жыцці, у літаратурным творы характар чалавека выяўляецца ў яго ўчынках, дзеяннях, пачуццях, у асаблівасцях успрыняцця разнастайных праяў рэчаіснасці. Калі ў творы **паказана,** як паводзіць сябе герой у пэўных абставінах, можна меркаваць пра яго душэўны свет, пра яго чалавечую вартасць; чалавек пазнаецца па тым, як ён ставіцца да сваіх грамадзянскіх абавязкаў, да падзей жыцця, у якія ўзаемадачыненні ўступае з іншымі людзьмі.

Пра герояў таго ці іншага літаратурнага твора мы гаворым **«дзеючыя асобы»** іменна таму, што як характары, як вобразы яны павінны раскрывацца **ў дзеянні,** у напружанай барацьбе і вострых сутыкненнях — у канфлікце.

Паводле вызначэння Горкага, у мастацкім творы тры асноўныя элементы: мова, тэма, сюжэт. Наўрад ці правільна разглядаць сюжэт як схему размяшчэння пэўнага жыццёвага матэрыялу, які хоча адлюстраваць мастак слова. Сюжэт — гэта сродак даследавання характараў, «канцэпцыя рэчаіснасці», як добра сказаў адзін крытык. Разгортванне сюжэту і характару ўзаемазвязаны ў творы: характар праяўляецца ў сюжэце і адначасова ўздзейнічае на развіццё яго. Вось гэтая непарыўная ўзаемасувязь характару і сюжэта з'яўляецца арганізуючай сілай твора. Калі такая арганізуючая сіла ў творы ёсць — гэта адно са сведчанняў майстэрства аўтара. Кожны кампанент сюжэта ўнутранай логікай маналітна з'яднаны з задумай твора, з развіццём канфлікту — таго пачатку, вакол якога групуецца ўвесь матэрыял апавядання, падпарадкаваны цэламу — ідэі, якую імкнецца выказаць пісьменнік.

Бывае, што пабудаванае «па ўсіх правілах» апавяданне падмяняецца, калі так можна сказаць, белетрызаваным пераказам пэўных жыццёвых падзей, **пераказам замест паказу.** З'яўленне такіх твораў (часта на важную тэму) спрыяе таму, што ў літаратурным побыце часам хваляць аўтара за актуальную тэму незалежна ад мастацкіх якасцей яго твора, не зважаючы на спецыфіку мастацтва.

За тэму, за добрыя намеры можна было б ухваліць апавяданне Алеся Пальчэўскага «Іза», змешчанае ў студзеньскім нумары «Маладосці». А пасля асобна, як гэта бывае ў крытыцы, адзначаць недахопы майстэрства.

Але ў тым і справа, што змест і форму немагчыма разглядаць адасоблена.

Названае апавяданне А. Пальчэўскага як найлепш сведчыць, што рыхласць формы твора — сведчанне няспеласці яго задумы, невыразнасці зместу. У літаратуразнаўстве выкрышталізавалася думка, што нельга разглядаць форму як нейкі механічны **спосаб** апрацоўкі матэрыялу. Форма і змест не проста непарыўна **звязаны;** яны **з'яднаны,** арганічна **ўзаемапранікаюць.** Форма нараджаецца разам са зместам. Не можа быць зместу без формы і наадварот. Пошукі зместу (так, бадай, можна назваць творчыя пошукі) — гэта і ёсць адначасова (прычым, зусім **не паралельна,** а ў дыялектычным адзінстве) пошукі формы для выяўлення гэтага зместу.

Іменна таму і размову пра майстэрства апавядання варта пачынаць з таго, ці дасканала задуманы твор, навошта ён напісаны, што сцвярджае.

Апавяданне Алеся Пальчэўскага «Іза» параўнальна вялікае па аб'ёму — пятнаццаць старонак у часопісе.

Землякі — гамяльчане Павел Булаўка і Анатоль Калечыц, раней незнаёмыя, сустрэліся ў арміі перад канцом вайны далёка ад радзімы. Пасябравалі. Дзяліліся думкамі пра справы сямейныя. Паўлава жонка Надзейка «знайшла сабе... нейкага тылавіка». Таму Булаўка схільны меркаваць пра салдацкіх жанок, што «ўсе яны такія... Або замуж выходзяць, або круцяцца з другімі...» Павел закінуў падчас гэтых гутарак зерне сумнення ў Анатолеву душу: «Вельмі рад буду, калі твая Іза — выключэнне. Адно бяда — табе давядзецца цяжэй. З твае радні ў Гомелі нікога няма, а яе маці не вельмі расказа праўду пра сваю дачку».

Калі Павел, які дэмабілізаваўся раней, ад'язджаў дадому, Анатоль папрасіў яго напісаць пра жонку Ізу і сына Марыка: «напішы пра ўсё, нічога не ўтойвай».

Ён атрымаў ад Паўла пісьмо: «уся Горная вуліца як у бубен б'е пра Ізу...» Справа ў тым, што да Ізы ў часы акупацыі прыходзіў паліцай, нейкі Рыгор Трубнік. Людзі не ведалі, што ён быў падпольшчык. А пра тое, што Іза пайшла ў партызаны, казалі, нібы «пакідала горад толькі праз любошчы з Трубнікам». Трубнік загінуў. Людзі ж і пасля вайны пляткарылі пра Ізу.

Анатоль перастаў пісаць жонцы. Дэмабілізаваўшыся, заехаў у Гомель, але дахаты не зайшоў, пабыў толькі ў Паўла. Уладкаваўся на працу ў Мінску, стаў жыць з Алесяй — жанчынай, муж якой загінуў на вайне і якая мела дзвюх дачок. Дасылаў грошы для Марыка.

Іза перажывала, чакала Анатолевых пісем, але іх не было.

Праз многа часу на курорце Анатоль сустрэў Паўла, даведаўся ад яго, што Іза пераехала ў Бабруйск. Па дарозе з курорта заехаў паглядзець на сына. Ад цёшчы даведаўся праўду пра паводзіны Ізы. «Толькі цяпер зразумеў Анатоль, як па-дурному склалася ўсё ў яго жыцці».

З Мінска напісаў Ізе пісьмо. Ізіну тэлеграму прачытала Алеся. Яна не сказала яму: «Аставайся». Анатоль паехаў да Ізы і сына. Сустрэчай Ізы, Марыка і Анатоля на вакзале канчаецца апавяданне.

Паколькі апавяданне названа «Іза», можна меркаваць, што Анатолева жонка мысліцца аўтарам як галоўная гераіня, хоць больш гаворкі ў творы вядзецца пра Анатоля. З вобразам галоўнай гераіні ў творы звязана тэма вернасці, Анатоль — «носьбіт» тэмы давер'я да чалавека.

Абедзве тэмы належаць да так званых «вечных» і «маюць права» на існаванне ў мностве варыянтаў. Канкрэтныя праявы чалавечай вернасці і давер'я заўсёды будуць хваляваць, калі гэтыя праявы яркія. Але ці вырашаны па-мастацку названыя тэмы ў апавяданні? На гэтае пытанне мы не можам адказаць станоўча. Добры намер аўтара па сутнасці не здзейснены. Адну прычыну тут вылучыць цяжка — іх цэлы комплекс.

Перш за ўсё недастаткова абгрунтаваны «вузлы» канфлікту.

Можна, бадай, зразумець, чаму Анатоль, трапіўшы пад уплыў Паўла, усумніўся ў вернасці Ізы. Цяжэй зразумець, чаму ён не захацеў высветліць адносіны з ёю, прыехаўшы пасля дэмабілізацыі ў Гомель. Калі б Анатоль зайшоў дахаты і цёшча ці сама Іза расказалі яму праўду пра Трубніка, ён павінен быў бы паверыць, як паверыў пры першай жа сустрэчы з цёшчай пазней. Але тады не было б апавядання, і Пальчэўскі прымушае героя прайсці міма свёй хаты.

Людзі, «уся Горная» вуліца не вераць Ізе і пасля вайны. Дык чаму тады Анатоль паверыў ёй? Выходзіць, што людзі — благія, чэрствыя, адзін Анатоль — добры: маўляў, паверыў. Да таго ж мала верагодна, што ў вялікім горадзе **ўся** вуліца не ведае праўды пра Ізу. Гэта выглядае нацяжкай дзеля схемы сюжэта.

За тыя гады, пакуль Анатоль быў у Мінску, Іза магла б выйсці замуж. Такога слабавольнага чалавека, як Анатоль, яна наўрад ці стала б чакаць. Але тады б ізноў апавядання не было. І таму аўтар, не абцяжарваючы сябе матывіроўкамі, «прымушае» Ізу чакаць Анатоля, пакуль таму давядзецца сустрэць Паўла, заехаць да сына, напісаць ёй пісьмо...

Зададзенасць схемы пры ўважлівым чытанні твора відавочная.

«Мараль» з гэтай схемы вынікае прымітыўная, не мараль, а маралізатарская сентэнцыя: перш чым абвінаваціць у чым-небудзь чалавека — высвятляй з ім адносіны; маўляў, не паверыў бы Анатоль Паўлавым пісьмам ды людскім нагаворам, усё было б добра. Невыразна пададзены перажыванні Ізы з-за таго, што ў жыцці яе ўсё вышла так складана. Бо ці ж можна назваць **паказам** яе перажыванняў тыя некалькі рэплік, звернутых да маці, або пераказаныя аўтарам некаторыя яе думкі, якія датычаць Анатоля, ці такі, да прыкладу, дыялог:

«— ...Варта падумаць сур'ёзна аб сваім жыцці...

— **Думала, мама,** і нічога не змагла прыдумаць. Няхай так і будзе, як ёсць. Звязваць свой лёс, абы звязаной быць, ці варта. А пакахаць каго так, як Анатоля кахала, наўрад ці змагу.

— Калі не хочаш падумаць аб сабе, дык пра сына паклапаціцца трэба...»

Мы не ўбачылі «блукання па пакутах» Анатоля, які вельмі лёгка прымае розныя рашэнні, праяўляючы сябе чалавекам лёгкадумным. Цяжка паверыць, што Іза магла, як сцвярджаецца ў творы, палюбіць такога чалавека.

Паколькі няма мастацкіх матывіровак учынкаў і пачуццяў Анатоля і Ізы, вобразы іх атрымаліся плоскія, нецікавыя.

Сюжэт твора, як мы пераканаліся, трымаецца на выпадковасцях. Удзельнікі «канфлікту», адлюстраванага ў апавяданні, — марыянеткі ў руках аўтара. Дзейнічаюць яны па навязанай ім аўтарам логіцы.

Аўтар свядома «аблягчае» зварот Анатоля ў сям'ю. Відаць, драматызм усведамлення Анатолем сваіх памылак і становішча, у якое ён трапіў, быў бы больш глыбокім, калі б Анатоль быў мацней звязаны з Алесяй. Скажам, мелі б яны дзіця. А так Анатоль нават не распісваецца з Алесяй, і тая адразу ж адпускае яго. Зусім проста: усвядоміў памылку — і, вольны чалавек, адпраўляйся выпраўляць яе...

Вельмі ж лёгка Анатоль кідае Алесю, хоць аўтар і спрабуе сцвярджаць, што герой многа перажыў.

З адсутнасцю сур'ёзнага канфлікту і з адсутнасцю прадуманага сюжэта як сродку даследавання характараў, са схематычнасцю саміх характараў, з падменай паказу падзей і ўчынкаў герояў іх пераказам звязаны і іншыя недахопы твора, якія абумовілі рыхласць яго формы.

Многа лішняга ў тканіне твора. Расцягнуты пачатак. Не пастаўлена своечасова кропка там, дзе апавяданне лагічна закончылася. Непрадуманая кампазіцыя твора.

Вокладкі новых кніг, якія выйшлі ў Дзяржаўным выдавецтве БССР. «Дзень нараджэння» А. Вяцілава (пераклалі С. Дзяргай і М. Татур), «Бог і людзі» (вершы, байкі, фельетоны беларускіх пісьменнікаў), «Дзявочае сэрца» Д. Бічэль.

Дзе ініцыятыва — там поспех

(АГЛЯД ПІСЕМ)

Многія пісьмы, якія атрымлівае рэдакцыя, узнімаюць пытанні культурнай работы, расказваюць аб вопыце ўстаноў культуры.

Там, дзе справай кіруюць людзі ініцыятыўныя, дбайныя, яны здолелі арганізаваць вакол сябе актыў, дабіцца шырокага ўдзелу грамадскасці ў рабоце бібліятэк і клубаў. А сталая дапамога грамадскасці — неабходная ўмова для добрай работы ўстановы культуры як у горадзе, так і на вёсцы.

Інструктар-метадыст Палаца культуры прафсаюзаў **Ул. Селязнёў** прыводзіць рад прыкладаў. Сіламі актывістаў бібліятэкі клуба Мінскага аўтазавода ў цэхах арганізавана 20 бібліятэк-перасовак, якія маюць каля двух з паловаю тысяч чытачоў. Усе рабочыя мінскай цагельні № 2 карыстаюцца паслугамі сваёй бібліятэкі (загадчыца В. Башлакова). Многа ў Беларусі бібліятэк, якія працуюць выключна на грамадскіх асновах. Сярод іх адна з лепшых — на Гродзенскай цыгарэтна-ферментацыйнай фабрыцы. Ёю загадвае бібліятэкарка З. Парнаская.

У Камарынскім раёне лепшая Чыкалавіцкая сельская бібліятэка, дзе загадчыцай Е. Прысяжная, піша ў пісьме ў рэдакцыю **М. Няхай**. Бібліятэчны савет яе паставіў сабе задачу — давесці кнігу да кожнага дарослага жыхара вёскі. Раней у калгасе «Ленінскі шлях» чытала кнігі толькі 130 чалавек, большасць — школьнікі. Цяпер у бібліятэцы каля 400 чытачоў. Яе актывісты дапамагаюць Е. Прысяжной: носяць кнігі туды, дзе працуюць людзі — у поле, да пастухоў на пашу.

У чырвоным кутку жывёлагадоўчай фермы абсталяваны куток жывёлавода, дзе шмат спецыяльнай літаратуры. У самой бібліятэцы ўтульна і прыгожа. На стэндзе выстаўлена літаратура аб барацьбе за мір. Вывешаны ілюстраваны спіс кніг на тэму: «Чалавек заваёўвае космас», партрэты герояў-камсамольцаў Гомельшчыны, паказчыкі дасягненняў перадавікоў калгаснай вытворчасці. Бібліятэка часта праводзіць канферэнцыі чытачоў, дыспуты, літаратурныя вечары. На куставой нарадзе бібліятэчных работнікаў, якая адбылася ў Чыкалавіцкай бібліятэцы, яе загадчыца з ахвотай падзялілася са сваімі таварышамі вопытам работы.

Цікавы вечар на тэму «Моладзь у барацьбе за камуністычнае заўтра» правяла Старадарожская раённая бібліятэка, паведамляе рэдакцыі **В. Крукоўская.** Майстар цэха райпрамкамбіната, дэпутат райвыканкома Н. Гадун і работнік міліцыі А. Печань у сваіх выступленнях на вечары прыводзілі прыклады з жыцця моладзі раёна.

Шмат карыснай ініцыятывы праяўляе савет бібліятэкі і яе загадчык М. Берасцень у калгасе «Палітаддзелец» (Бешанковіцкі раён), піша **К. Хруцкі**. Шырока разгорнута тут прапаганда рашэнняў студзеньскага Пленума ЦК КПСС. Гутаркі і даклады аб Пленуме правялі сакратар калгаснай партарганізацыі тав. Лісоўская, старшыня калгаса тав. Міклушоў, аграном тав. Кавалёва і інш. У бібліятэцы ёсць «Дошка сацыялістычнага спаборніцтва», на якой адзначаюцца паказчыкі работы калгасных брыгад. Рэгулярна выходзіць насценная газета «За ўраджай».

Лепшай у Гродзенскай вобласці прызнана Іўеўская раённая бібліятэка (загадчыца Н. Мытнік), паведамляе рэдакцыі **Н. Каржуеў.**

А **М. Сяўрук** піша пра добрага работніка сельскай бібліятэкі калгаса «Бальшавік» (в. Садавічы Капыльскага раёна) Н. Прахарэню.

Многа ў Беларусі бібліятэк і клубаў, якія сталі сапраўднымі асяродкамі культуры. Разнастайнае багацце тых метадаў, якія яны ўжываюць у працы.

Пра добрую работу клуба ў саўгасе імя 10-годдзя БССР (пас. Сосны Любанскага раёна) напісаў нам **В. Бычок.** Актыўна працуе тут савет клуба (старшыня М. Буранаў). У гуртках мастацкай самадзейнасці прымае ўдзел 60 чалавек — рабочыя саўгаса, аграномы, механізатары, жывёлаводы. Многа ўвагі аддае савет клуба прапагандзе перадавога вытворчага вопыту. Рэгулярна праводзяцца вечары сустрэч з перадавікамі вытворчасці. Так, свінарка Г. Цярэнцьева, якая адкарміла летась 1.380 свіней, а сёлета абавязалася адкарміць 1.500, расказала, як яна дабіваецца такіх поспехаў. Перадавая даярка В. Мяжэвіч, што надаіла летась 5.800 кілаграмаў малака ад кожнай каровы, таксама падзялілася з жывёлаводамі сваім вопытам. Вялікая і дзейная лектарская група пры клубе. З дакладамі і лекцыямі рэгулярна выступаюць сакратар партыйнай арганізацыі саўгаса тав. Грышчэня, галоўны заатэхнік тав. Баўдоўскі, галоўны ўрач бальніцы тав. Якубоўскі, ветэрынарны ўрач тав. Кавалеўскі, настаўнік тав. Бяліцкі.

У бібліятэцы ў Соснах таксама заўсёды поўна людзей. Бібліятэкарка Н. Кіберман мае на ўліку больш 700 чытачоў. «У гэтым годзе неяк асабліва многа чытаюць», — сцвярджае яна. Тут часта арганізоўваюцца канферэнцыі чытачоў, праводзяцца антырэлігійныя вечары, напрыклад, на тэму «Ці было ўваскрэсенне Хрыста?»

У 1961 г. саўгас імя 10-годдзя БССР змагаецца за ганаровае званне называцца калектывам камуністычнай працы. Дзейсна дапамагае калектыву ў ажыццяўленні гэтай пачэснай задачы савет Соснаўскага клуба.

Ул. Куксо падрабязна напісаў пра актыўную работу савета Навасёлкаўскага сельскага клуба Дзяржынскага раёна. 14 год працуе тут загадчыцай М. Сіман. Але ўсё ж адной без савета працаваць ёй было б цяжка. А цяпер клуб стаў сапраўдным месцам адпачынку калгаснікаў мясцовай сельгасарцелі «Перамога». Па ініцыятыве члена савета, дырэктара школы Б. Хасанава клуб шырока разгарнуў антырэлігійную прапаганду. Наладжваюцца вечары, дзе выкрываецца рэакцыйная сутнасць рэлігіі, а таксама чытаюцца даклады, лекцыі аб савецкіх штучных спадарожніках зямлі, аб будове сонечнай сістэмы і г. д. Калгасныя паэты складаюць антырэлігійныя частушкі на мясцовым матэрыяле. Атэістычная літаратура выстаўлена на спецыяльным стэндзе «Рэлігія — опіум народа». Член савета клуба, выхавацельніца дзіцячага дома Н. Гарбачова прымае актыўны ўдзел у арганізацыі работы мастацкай самадзейнасці. Ды і ўвесь савет добра памагае клубу ў яго рабоце.

У час палявых работ на палетках калгаса «30 год БССР» (в. Сычы Драгічынскага раёна) часта можна сустрэць агітатара Д. Кухарэнку, — расказвае **К. Рабы.** Яна прыносіць туды газеты, часопісы, патэфон, пласцінкі. У абедзенны перапынак праводзіць гутаркі па пытаннях міжнароднай і ўнутранай палітыкі. Калгаснікі слухаюць разам музыку, песні.

Сельская інтэлігенцыя — вялікая сіла ў культурнай рабоце на вёсцы. М. Няхай у сваім другім пісьме расказаў, як настаўнікі Верхне-Жараўскай сярэдняй школы Камарынскага раёна стварылі драматычны гурток, які паставіў спектакль па п'есе Я. Купалы «Паўлінка» ў сельскім клубе і ў раённым Доме культуры.

Работа культурна-асветных устаноў — справа важная і пачэсная. Яны дапамагаюць савецкаму народу ў яго барацьбе за датэрміновае выкананне планаў трэцяга года сямігодкі, за больш поўнае выкарыстанне магчымасцей і рэзерваў для павелічэння вытворчасці прадуктаў сельскай гаспадаркі. І таму роля кожнага, хай сабе сціплага работніка культурнага фронта, нязмерна вырастае ў нашы дні.

Будні Салігорска

Кожны дзень прыносіць новыя весткі аб працоўных поспехах беларускіх шахцёраў. Праходчыкі актыўна ўключыліся ў спаборніцтва за дастойную сустрэчу XXII з'езду Камуністычнай партыі Савецкага Саюза, працуюць не шкадуючы сіл у імя роднай краіны. Рабочыя горна-капітальных участкаў змагаюцца за высокае званне калектываў камуністычнай працы. Цяпер штодзень з Салігорска адпраўляецца для патрэб сельскай гаспадаркі краіны дзесяткі тон сільвініту — каштоўных неўзбагачаных солей.

Адну з перадавых праходчых брыгад узначальвае Генадзь КАРАБАЕЎ, якога вы бачыце на здымку.

ЖЫЦЦЁ Ў БАРАЦЬБЕ

У літоўскім горадзе Ляндварысе па вуліцы Петру ў доме нумар адзін жыве 82-гадовы персанальны пенсіянер Іван Кірылавіч Касяк, былы настаўнік пачатковай школы. Іван Кірылавіч нарадзіўся на Пастаўшчыне ў вёсцы Заваратк. Атрымаўшы ў Маладзечанскай настаўніцкай семінарыі званне «хатняга настаўніка», пераехаў працаваць у Ляндварыс.

Яшчэ ў канцы XIX ст. ён далучыўся да падпольнага руху, каб змагацца з царскім самадзяржаўем. Палымяны рэвалюцыянер Фелікс Эдмундавіч Дзяржынскі трымаў цесную сувязь з Іванам Кірылавічам.

Блізкім другам Касяка быў народны паэт Беларусі Якуб Колас. У доме Івана Кірылавіча ў пачатку 1906 г. адбыўся сход, на якім было вырашана выдаваць газету «Утро» (газета пасля выхаду некалькіх нумароў была закрыта). Касяк расказвае, што ў сходзе ўдзельнічаў і Якуб Колас.

Пасля нелегальнага з'езду настаўнікаў Беларусі Якуб Колас зноў наведаў Касяка ў Ляндварысе. Паэт захапляўся палацам і паркам графа Тышкевіча, якія знаходзяцца над возерам недалёка ад Ляндварыса. Ён марыў аб тым, каб у палацы Тышкевіча арганізаваць акадэмію мастацтва.

ЯКУБ КОЛАС ПРА АДНАГО СА СВАІХ СЯБРОЎ

У пісьме ў Міністэрства асветы Літоўскай ССР Якуб Колас пісаў:

«Івана Кірылавіча Касяка я ведаю шмат год як чалавека, які звязаў сваё жыццё і дзейнасць з грамадска-палітычным і рэвалюцыйным рухам, пачынаючы з 1900 г. Да гэтага часу ён уступіў у сувязь з сацыял-дэмакратычнай арганізацыяй г. Вільна, цяпер Вільнюс. Знаходзячыся на працы настаўніка пачатковых школ, ён арганізоўвае рэвалюцыйныя гурткі сярод чыгуначнікаў, праводзіць работу па арганізацыі настаўніцкіх з'ездаў і саюзаў. У час выбараў у Дзяржаўную думу наладжваў сярод насельніцтва дэманстрацыі супраць царскага рэжыму, памешчыкаў, рэакцыйнага духавенства. За ўдзел у рэвалюцыйным руху неаднаразова падвяргаўся рэпрэсіям з боку царскага ўрада і чарнасоценных арганізацый. Ён таксама прымаў дзейсны ўдзел і ў рэвалюцыі 1917 г., прымкнуўшы да партыі бальшавікоў. Тав. І. К. Касяк хаваў і арганізоўваў матэрыяльную дапамогу рэвалюцыянерам, якія страцілі службу і падвяргаліся рэпрэсіям з боку царскага ўрада, як напрыклад, чыгуначніку Баўдзею, настаўніку Сучко, які працаваў некаторы час са мною ў рэдакцыі беларускай газеты «Наша ніва, а потым асуджанаму і сасланаму на катаргу. Калі я быў асуджаны і зняволены ў крэпасць, тав. І. К. Касяк гэтую матэрыяльную дапамогу аказваў і мне.

Усё сваё доўгае жыццё І. Касяк прысвяціў высакароднаму служэнню народу ў імя перамогі прагрэсу і праўды. Ён у поўнай меры варты грамадскага прызнання і падзякі».

Іван ШУТОВІЧ.

БАЧЫЦЬ ГАЛОЎНАЕ

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.).

Як сучасная савецкая рэчаіснасць увасоблена ў некаторых творах мастацтва? Галоўны недахоп многіх твораў пра сучаснасць — здрабненне тэмы. Часам тэмы бяруцца значныя, але некаторым з іх не хапае філасофскай глыбіні. З падзей, якія паказваюцца ў тэатры, кіно ці на палатне, не робіцца ніякіх вывадаў, абагульненняў, апроч самых прымітыўных, утылітарных. Вось і атрымліваецца, што ў творы ёсць добры матэрыял, а няма пафасу. Гэта — вынік утылітарнага падыходу да мастацтва, уяўная актуальнасць. На справе такі твор і не актуальны, бо ён не хвалюе.

Памылка некаторых мастакоў у тым, што на тэму яны глядзяць, як на выратавальны круг. Думаюць, што добрая тэма сама па сабе забяспечыць поспех. Тэма — тэмай, а галоўнае ўсё ж у яе асэнсаванні.

Адна з цэнтральных тэм Рэспубліканскай мастацкай выстаўкі за 1960 год — будаўніцтва Салігорскага калійнага камбіната. Але хіба творы, якія мы ўбачылі на выстаўцы на гэтую тэму, раскрываюць сутнасць будоўлі і характар будаўнікоў? Мне здаецца, не. Мы ўбачылі шахтавыя капры, шахтавыя двары, фігуры ў шахцёрскім адзенні — і ад усяго гэтага павявае сумам, смуткам, аднастайнасцю, бясстраснасцю. А чаму? Таму, што мастакі не раскрылі галоўнага — душу чалавека, які вядзе будоўлю. Знаўцы гаварылі, што вось у гэтай працы добра вырашаны колер, а ў той — кампазіцыя, а яшчэ ў другой — сонечныя прамені, трапна зіхацяць на твары ў шахцёра і г. д. Усё гэта добра. Праблема тэхнічнага майстэрства найважнейшая, без гэтага не будзе твораў мастацтва. Але тэхнічнае майстэрства — не самамэта, яно з'яўляецца сродкам для выражэння ідэі.

На выстаўцы прадстаўлены дзве буйныя карціны мастака І. Стасевіча пра заваявальнікаў Ангары. Адна карціна названа «Ангара, Ангара...», другая — «Пакарэнне Падунскіх парогаў». Відавочна, гэтыя працы яшчэ маюць патрэбу ў завяршэнні, удакладненні нейкіх дэталей. Але ў іх ужо цяпер ёсць галоўнае: карціны перадаюць дух часу, гераічнай эпохі, гераічных людзей. Гэта — не прыземленае, не натуралістычнае адлюстраванне людзей, занятых працаю. Тут мы бачым, што праца для людзей — натхненне, радасць, песня. Тут відаць усхваляванае стаўленне мастака да жыцця.

Нашых пісьменнікаў, дзеячоў мастацтва прынята называць інжынерамі чалавечых душ. Гэта — трапны выраз, цудоўнае вызначэнне. І калі самі мастакі разумеюць сутнасць гэтага вызначэння, дык яно дапамагае ім знайсці сваё месца, зразумець сваю непаўторную ролю. Але бывае, што пісьменнік часам забывае, што ён інжынер душ і адчувае сябе або інжынерам-будаўніком, або архітэктарам, або аграномам, г. зн. інжынерам у літаральным сэнсе гэтага слова. І тады ён пачынае сваім творам дыктаваць чытачу, гледачу, што, як і калі трэба будаваць, напрыклад, у калгасе. Такі мастак замест таго, каб выхоўваць душы, павышаць свядомасць, навязвае, дапусцім, калгаснікам патрабаванне: пераносьце вашу вёску з нізіны на пагорак. Там вам будзе лепш. Калгаснікі на гэта слушна адказваюць: яшчэ рана, яшчэ мы не настолькі багатыя, каб займацца перасяленнем, пачакайце крыху, вырашым праблему з малаком, мясам — тады і перасялімся. Але драматург-інжынер вуснамі маладога архітэктара — гераіні п'есы працягвае настойваць на сваім, і ўсіх, хто не згодзен з яго пунктам погляду, называе кулакамі, адсталымі, кансерватарамі і г. д.

Я гавару пра новую п'есу А. Маўзона «Твой светлы шлях». Гэтая п'еса напісана наперакор таму, пра што цяпер думаюць і чым заняты нашы калгаснікі. Калі б драматург зазірнуў у душу калгасных працаўнікоў, дык зразумеў бы, што цяпер ім рана думаць пра аграгарады. Але таму, што тут драматург выступіў не ў ролі інжынера душ, а ў ролі інжынера-будаўніка, дык душы людзей аказаліся ні пры чым.

Пасля крытыкі ў адрас п'есы драматург сёе-тое перарабіў. У прыватнасці, змякчыў напор архітэктара-дзяўчыны, якая патрабавала ад старшыні ўжо цяпер заняцца пераносам вёскі. Зараз яна даказвае, што гэта рабіць трэба не цяпер, а потым, калі будуць умовы. Але ў чым жа тады канфлікт п'есы? Бо і сам старшыня, невядома чаму абазваны кулаком, таксама гаварыў: «...пачакайце крыху, перанясём вёску, і фантаны зраблю — будуць півам біць». Пункты погляду сыйшліся. Канфлікт знік. Дзеля чаго напісана п'еса? Выходзіць, што аснова яе штучная.

У п'есе ёсць асобныя цікавыя характары, сітуацыі, адчуваецца, што напісана яна вопытным драматургам. Але ўсё гэта не выратоўвае становішча.

Хацелася б звярнуць увагу драматургаў на тое, што не варта ўмешвацца не ў сваю справу. Не трэба вучыць калгаснікаў, калі ім перасяляцца з нізіны на гару — у кожным канкрэтным выпадку яны самі разбяруцца лепш у гэтым, чым драматург. Не трэба вучыць іх, калі і як сеяць, як даіць кароў, — гэта яны самі добра ведаюць. Не трэба прывязваць п'есы да пэўных арганізацыйных з'яў або агранамічных адкрыццяў. Былі п'есы пра МТС. МТС ліквідавалі — і п'есы загінулі. П'есы павінны быць творамі пра людзей, пра іх пачуцці і страсці. Я вяртаюся да таго, з чаго пачаў: драматург павінен быць інжынерам душ, а не інжынерам-будаўніком ці аграномам.

У п'есе Горкага «Варвары» інжынеры Чыркун і Цыганоў прыязджаюць у гарадок будаваць чыгунку. Як бы напісаў гэтую п'есу драматург-рамеснік? Напэўна, выбраў бы самы звыклы шлях: інжынеры будуюць чыгунку, а ім хтосьці перашкаджае, і з гэтай прычыны разгараецца барацьба. Так у нас цяпер многія і пішуць. Горкі ж зрабіў інакш! Будаўніцтва чыгункі стала для яго фонам п'есы, а канфлікты ў п'есе нараджаны ўнутраным ладам характараў, поглядамі людзей на жыццё і г. д. Справа тут не ў чыгунцы, а ў людзях.

З гэтага не вынікае, што нельга пісаць п'ес, дзе ў аснове ляжыць факт якога-небудзь буйнага будаўніцтва. Але нельга, каб будаўніцтва засланяла, падаўляла чалавека.

У сувязі з гэтым хацелася б некалькі слоў сказаць пра п'есы А. Макаёнка «Выбачайце, калі ласка!» і «Лявоніха на арбіце» і І. Шамякіна «Выгнанне блудніцы». Я перакананы, што гэтыя п'есы найбольш трапляюць у цэль сярод іншых твораў беларускіх драматургаў, якія з'явіліся за апошнія гады.

П'еса «Выбачайце, калі ласка!» напісана ў 1954 г., а паглядзіце, якая яна і цяпер актуальная.

Новая п'еса А. Макаёнка «Лявоніха на арбіце» таксама трапна б'е ў цэль. Яна гаворыць пра неабходнасць усё большага развязвання добрай, здаровай народнай ініцыятывы, кліча да новых форм узаемаадносін у калектыўнай працы, выступае супраць індывідуалізму.

Новая п'еса І. Шамякіна «Выгнанне блудніцы» таксама арыгінальная, бо драматургу ўдалося пазбегнуць штампаў, уласцівых некаторым п'есам з жыцця вёскі. Вазьміце такую дэталь. Да калгаснікаў, занятых сваімі справамі, з'яўляецца чалавек з горада, паэт Гаворка. Яго выхад аўтар падае наступным чынам: «Ён у парусінавых штанах, у белай тэнісцы, саламяным капелюшы. Круціць у руцэ ключы ад аўтамашыны». Ён прыехаў з горада на сваёй уласнай машыне.

Пра што гаворыць гэтая характарыстыка? Спытайце ў любога гледача — і атрымаеце адказ: напэўна зараз убачым стылягу або што-небудзь накшталт гэтага. Так прывучылі гледача нашы драматургі і тэатры. А паглядзіце, што далей робіць гэты Гаворка. Ён здымае капялюш, тэатральна кланяецца і чытае з пафасам нейкія вершы. Потым цалуе руку маладой калгасніцы Галі. Гаворка нават цытуе радок з бібліі: «Жена да будет рабой своего мужа». Ну, тут ужо характарыстыка завершана. Ясна — адсталы тып. Адкуль такое заключэнне? Так прывучылі ўжо нашага гледача: калі з горада прыехаў, ды яшчэ на сваёй машыне, ды яшчэ паэт, ды яшчэ лёгкадумна круціць ключы ў руцэ (відаць, хваліцца, што машыну мае), ручкі цалуе, біблію цытуе — ну ці не ясна яго аблічча? Вядома, адсталы тып. Аказваецца, Гаворка цудоўны хлопец: вясёлы, душэўны, а галоўнае — прынцыповы. Ён у многім дапамагае людзям вёскі.

Такім падыходам да стварэння вобраза Шамякін парушае штампы і дае тэатрам цікавы матэрыял для ўвасаблення.

Як бачыце, у нас ёсць асобныя паспяховыя спробы адлюстраваць на сцэне сучасную рэчаіснасць. Добра і тое, што нашы тэатры ўсё больш цікавяцца п'есамі на сучасную тэму. Напрыклад, Тэатр імя Янкі Купалы ставіць п'есы «Лявоніха на арбіце» А. Макаёнка і «Вера, Надзея, Любоў» П. Васілеўскага. Рускі тэатр плануе п'есу І. Шамякіна. Тэатр юнага гледача заўсёды вызначаўся сваімі сувязямі з сучаснай рэчаіснасцю. Але побач з гэтым ёсць шмат п'ес і спектакляў (я маю на ўвазе не толькі беларускую драматургію), якія адводзяць гледача ад галоўных пытанняў сучаснасці.

За апошнія гады ў савецкім мастацтве — тэатры, кіно, песеннай творчасці — прыкметна дае сябе адчуваць адна памылковая тэндэнцыя. На сцэнах тэатраў краіны даволі часта з'яўляюцца п'есы на маральна-бытавыя, этычныя тэмы. Некаторыя з гэтых п'ес — сапраўды мастацкія, каштоўныя творы. Але многія з іх звязаны з нашай сучаснасцю толькі вонкавымі адзнакамі. Па сутнасці, аўтары гэтых п'ес пад выглядам барацьбы супраць перажыткаў старога займаюцца корпаннем у бытавых дробязях, смакуюць жыццё абывацеляў і сучасных мяшчан, захапляюцца паказам любоўных трох- і чатырохкутнікаў.

Цяпер у нашай краіне бадай няма тэатра, дзе б не ішлі п'есы В. Розава. Гэты драматург бясспрэчна таленавіты, і некаторыя яго п'есы (напрыклад, «У добры час») сталі з'явай у драматургіі. Але, мне здаецца, большасць п'ес Розава («У пошуках радасці», «Няроўны бой» і некаторыя іншыя) паўтараюць адна адну, гавораць пра адно і тое ж, пазбаўлены арыгінальнасці. Апроч таго, яны ўзнімаюць не самыя галоўныя праблемы нашага часу. Яны прысвечаны пытанням выбару моладдзю жыццёвага шляху. Такія п'есы таксама патрэбны. Але з лёгкай рукі Розава, Валодзіна ды і часткова Арбузава (я не маю на ўвазе тут «Іркуцкую гісторыю») атрымліваецца, што нашы тэатры пераважна заняліся вырашэннем маральна-этычных праблем, прычым часцей за ўсё па-за сувяззю з працаю. Перад намі праходзяць героі — жыхары маскоўскіх камунальных кватэр, якія ходзяць адзін да аднаго чай піць, потым сварацца і плююць адзін аднаму ў каструлі, потым мірацца, і ўрэшце аказваецца, што ўсе яны добрыя, цудоўныя людзі. Хіба гэта тыя героі, якія робяць цяпер вялікія справы ў нашай краіне? Не, гэта мяшчане 20-х гадоў, перароблены драматургамі. Вядома, пра іх лягчэй пісаць, чым пра новага чалавека.

Я сказаў бы, што і «Іркуцкая гісторыя» яшчэ не тая п'еса, якая павінна або можа ў поўнай меры вызначыць аблічча драматургіі нашага часу. Я не хачу гэтым сказаць, што п'еса «Іркуцкая гісторыя» — дрэнная. Яна — адна з лепшых за апошні час. Але гэтая п'еса крыху сентыментальная, сузіральная, слязлівая. Моладзі ў гэтай п'есе не хапае грамадзянскай мужнасці, чалавечай сілы, той сілы, якая магла б захапіць, павесці за сабою. Я маю на ўвазе сілу Шахава з «Вялікага грамадзяніна», сілу Сакалова з «Лёсу чалавека» або душэўную сілу і страснасць Анкі і Сцяпана з «Паэмы пра тапор» Пагодзіна, або Платона з «Платона Крэчата», або Сафонава з п'есы Сіманава «Рускія людзі». Я не супраць драматургіі Розава і Арбузава. Але я супраць узвядзення гэтай драматургіі ў абсалют, супраць ператварэння яе ва ўзор, у галоўную дарогу развіцця сучаснай савецкай драматургіі. Драматургіі Розава і Арбузава яўна не хапае мужнасці, сілы, аптымізму.

Да драматургаў і тэатраў павінна быць прад'яўлена вялікая патрабавальнасць. Трэба вярнуць сцэну п'есам мужным, з моцнымі характарамі. Трэба адмовіцца ад корпання ў мяшчанскіх душах, ад паказу дробязных жыццёвых плётак на сцэне, а галоўнае — ад апраўдання дрэнных паводзін людзей пад выглядам таго, што ўсё чалавечае ім не чужое. А калі паказваць мяшчанства, дык з мэтай рашучага яго выкарчоўвання, але не любавання ім. Гледачу патрэбны паўнацэнныя героі, палымяныя барацьбіты, якія не церпяць усяго дрэннага, актыўна, на справе, а не на словах, змагаюцца за камуністычныя ідэалы.

У прамой сувязі з размовай пра стварэнне вобраза героя нашых дзён стаіць пытанне пра майстэрства.

Іншы раз можна добра разумець, што трэба рабіць, якія задачы вырашаць, але на справе гэта выходзіць не так гладка. Першая прычына тут у недахопе майстэрства.

Не бяруся меркаваць пра іншыя віды мастацтва, але што датычыць беларускай драматургіі, дык прынамсі 90 працэнтаў недахопаў у беларускіх п'есах ідзе за кошт слабога майстэрства. Для п'ес многіх беларускіх драматургаў характэрна добрая літаратурная аснова, змястоўнасць, але разам з тым заўважаецца слабая сцэнічнасць, слабае веданне аўтарамі законаў сцэны. І таму было б не лішнім і тым, хто напісаў толькі першую п'есу, і тым, хто заканчвае пятую, не забываць пра вучобу ў вялікіх майстроў.

А ў нас часта атрымліваецца раўненне не на сапраўдных майстроў, а на модную драматургію. Варта было з'явіцца «Маскоўскаму характару», як нарадзіліся дзесяткі падобных п'ес. Замест таго, каб пісаць, зыходзячы з жыцця, пішуць пад Сафронава, пад Розава, пад Арбузава.

Тут дрэнную ролю іншы раз адыгрываюць нашы тэатры. Яны часам стараюцца падганяць п'есу пад існуючы ўжо ўзор і тым самым выхалашчваюць арыгінальнасць. Можна спаслацца хоць бы на такі прыклад. К. Крапіва напісаў п'есу «Людзі і д'яблы». У гэтай п'есе ўпершыню ў беларускай драматургіі так грунтоўна і поўна паказан шлях чалавека, які робіцца здраднікам, раскрыта яго псіхалогія. Гэты вобраз павучальны. Ён нагадвае, што адна беспрынцыповасць вядзе да другой, што непераадолены страх нараджае баязлівасць, а за гэтым наступае здрадніцтва. Але ў тэатры спалохаліся такога вобраза. Пастараліся змякчыць яго, затушаваць, каб не папракнулі ў тым, што, маўляў, савецкі тэатр захапіўся вобразам здрадніка. У выніку адна з цэнтральных тэм п'есы знікла. Трэба больш клапатліва ставіцца да таго, што драматург прыносіць у тэатр.

Што адрознівае нашага сучасніка не толькі ад людзей буржуазнага грамадства, але і ад савецкіх людзей мінулых дзесяцігоддзяў?

Тэкстыльшчыца Валянціна Гаганава добраахвотна пераходзіць у адстаючую брыгаду, ведаючы, што яе матэрыяльны дабрабыт ад гэтага на некаторы час пагоршыцца.

Савецкі чалавек гатоў на любыя ахвяры, на любы подзвіг дзеля другога чалавека. І гэта **з-за любві да чалавека.** Любоў да чалавека! Ці не ёсць гэта тое галоўнае, што рашучым чынам адрознівае нашага сучасніка! **Іменна калектывізм — вызначальная рыса характару новага чалавека.**

Мне могуць запярэчыць: маўляў, подзвігі людзей у імя другіх людзей таксама старыя, як свет. Так, мы ведаем пра герояў, якія ішлі на смерць і за гонар каханай, і за гонар Радзімы, і за ідэю. І ўсё ж гэта былі адзіночкі. Так, у гэтым знаходзіла сваё выяўленне агульначалавечае пачуццё, часцей за ўсё наперакор ладу і маралі грамадства.

У нашы ж дні гэтыя агульначалавечыя пачуцці, выхаваныя і развітыя самым гуманным сацыяльным ладам, раскрыліся як ніколі, перайшлі ў новую якасць, сталі законам жыцця савецкіх людзей. Наўрад ці варта заплюшчваць вочы на тое, што ў нашым грамадстве мы яшчэ сустракаем і зусім іншыя, процілеглыя з'явы ва ўзаемаадносінах людзей. Але гэта паступова адыходзіць. Мы цяпер гаворым пра тое, што прынцыпова адрознівае новага чалавека ад людзей мінулага.

Іменна калектывізм — важнейшая вызначальная рыса савецкага чалавека нашай эпохі — эпохі пабудовы камуністычнага грамадства. А як можна адказаць на пытанне: у чым заключана прырода асноўнага канфлікту, уласцівага нашаму грамадству на гэтым этапе? Да цяперашняга часу распаўсюджана думка, што галоўная сутнасць канфлікту нашага часу — у барацьбе паміж перадавым і адстаючым. Відавочна ў самых агульных рысах гэта правільна. Але такое вызначэнне нараджае схему ў мастацтве. Зыходзячы з гэтага вызначэння, мастак падзяляе сваіх герояў на два лагеры і ўцягвае іх у барацьбу. Пры такім падзеле адны павінны быць абавязкова чысценькімі, ідэальнымі, так сказаць, несці на сабе ўвесь цяжар барацьбы за новае, а другія ў што б там ні стала абавязкова павінны станавіцца на шляху ў гэтых добрых людзей. Вось такі падыход і нараджае творы, як дзве кроплі вады, падобныя адзін на адзін.

Думаецца, больш правільна вызначыць канфлікт нашага часу як канфлікт росту людзей, як канфлікт, які нараджаецца працэсам няўхільнага ўнутранага, духоўнага, маральнага, палітычнага, ідэйнага росту і ўдасканалення чалавека.

Такое тлумачэнне канфлікту значна пашырыць творчыя перспектывы мастакоў. Цяпер ужо героі ў нашай драматургіі рэдка падзяляюцца на «чорных» і «белых», на адмоўных і станоўчых (гэта зусім не значыць, што не можа быць і такіх п'ес, з такімі героямі). Але, ідучы ў нагу з жыццём, драматургі імкнуцца паказваць нам людзей ва ўсёй веліччы, ва ўсёй складанасці, у супярэчнасцях.

Ул. НЯФЕД,
кандыдат мастацтвазнаўчых навук.

Вось як чаргуюцца эпізоды ў першай трэці апавядання: гутаркі байцоў перад дэмабілізацыяй; Анатоль праводзіць Паўла і просіць напісаць пра сям'ю; успамінае і пра знаёмства з Булаўкам; першыя сумненні Анатоля і пісьмо ад Паўла; **тут жа аўтар паведамляе, што Трубнік зусім не быў ворагам народа і што Іза ні ў чым не вінаватая;** сустрэча Паўла і Ізы; Анатоль атрымлівае пісьмы ад Ізы і Паўла; успаміны пра сына; насцярожанасць да Ізы і г. д.

З таго моманту, як становіцца вядома, што ў Ізы з Трубнікам былі толькі чыста сяброўскія адносіны, усё — ясна. Анатоль пачынае выглядаць нейкім дзіваком, які сам сабе стварае перашкоды да таго, каб вярнуцца ў сям'ю (яго нежаданне ўсё высветліць самому і г. д.).

Нерацыянальна выкарыстана «плошча» апавядання. Часта парушаюцца прапорцыі ў падачы істотнага і другараднага. Яўна расцягнуты амаль кожны эпізод за кошт зусім непатрэбных для твора звестак.

Нават той момант, што Анатоль і Павел раней не былі знаёмы, па сутнасці не мае істотнага значэння для канфлікту. Твор пачынаецца з моманту атрымання Анатолем пісьма ад Паўла. А ўвесь сэнс іх гутарак, перададзены пры гэтым расцягнута, можна чыста стылістычна звесці да двух-трох абзацаў.

Вось хаця б некаторыя прыклады таго, як у твор уводзіцца зусім непатрэбнае для раскрыцця задумы (агульныя мясціны, якія загрувашчваюць твор):

«Даведаўшыся, у якім падраздзяленні знаходзіцца зямляк, Булаўка адразу ж пайшоў шукаць яго. Праз некалькі хвілін салдаты сядзелі на лаўцы і размаўлялі». Такая пратакольнасць нічым не апраўдана. Увесь абзац можна было апусціць, бо ўсё, паведамленае ў ім, ясна чытачу з кантэксту.

«Вярнуўшыся дахаты, Іза напісала **адразу ж** ласкавае пісьмо Анатолю **і, ідучы на работу, апусціла ў паштовую скрынку»** (!). Тут істотна для думкі твора толькі непадкрэсленае.

Падобная лішніца трапляецца ў творы не толькі паасобнымі часткамі сказаў ці абзацаў, а значна большымі кавалкамі.

Усё гэта выглядае чарнавіком, канспектам. Мы не бачым чалавека з яго манерай гаварыць, трымацца. І хоць багата часу праходзіць на працягу апавядання, хоць героі прымаюць багата рашэнняў, мы не бачым іх у руху. Характары статычныя. Нягледзячы на сентэнцыю Ізы ў канцы апавядання, што Анатоль «пакружыў не мала па навакольных дарогах», мы не бачым, ці адбіліся гэтыя дарогі на характары Анатоля, хоць ён і вярнуўся да жонкі.

Апавяданне канчаецца па сутнасці тым момантам, калі Анатоль прымае рашэнне вярнуцца да Ізы. Але аўтар яшчэ падрабязна апісвае яго размову з Алесяй, прыезд.

Замест таго, каб паказваць галоўнае, унутраныя зрухі ў чалавеку, дыялектыку душы, матывы ўчынкаў, Пальчэўскі трапляе ў палон другараднага. Таму і няма ў творы свежых дэталей, схема і штамп пануюць над усім.

Вось, напрыклад, як апісваецца Іза:

«У зальчыку стаяла жанчына, гадоў дваццаці пяці, сярэдняга росту, з пышнымі светла-русымі валасамі, з даўгаватым тварам. Яна акінула карымі вачыма Паўла і злёгку ўсміхнулася на яго прывітанне. Шчокі яе на момант паружавелі...»

«Іза маўчала. Супярэчлівыя думкі змянялі адна другую. То ёй хацелася ўстаць і пабегчы наўздагон за Анатолем, запыніць яго і сказаць: «Што ты набраў сабе ў галаву? Адкуль такі недавер? У нас жа сын ёсць, ён так чакаў цябе...» То хацелася спыніць і горда сказаць: «Ты знайшоў сабе другую, лепшую? Дык ідзі да яе». То раптам з'яўлялася жаданне — устаць, узяць Марыка за руку, накінуць на плечы яму і сабе вопратку і ісці, ісці адсюль туды, дзе ніхто цябе не ведае».

«Арцель, дзе працавала Іза, пашыралася вельмі хутка... Іза трапіла разам з іншымі работніцамі на курсы.

Вярнуўшыся адтуль, Ізе не прыходзілася шыць, але затое прыбавіўся клопат адказваць за работу другіх... Толькі Ізу не палохала гэта, а, наадварот, выклікала яшчэ большую ахвоту да працы» і г. д.

Блізкае тэматычна з творам А. Пальчэўскага апавяданне Міколы Ракітнага «На прыстані» («Полымя» № 1, 1961). М. Ракітнаму ў большай ступені ўдалося расказаць пра вернасць і давер'е. У яго апавяданні ёсць натуральнасць, жыццёвасць, пераканальная лагічнасць паводзін герояў. Яны робяць учынкі адпаведна **сваёй** псіхалогіі, а не аўтарскай волі.

Мікола Ракітны ўмее **жывапісаць** словам, ён даволі цікава расказвае пра свайго героя Гарышнага, пра ягонага камандзіра ў час вайны — афіцэра Савецкай арміі, прозвішча якога Гарышны не называе, пра жонку гэтага афіцэра Лёлю. У Германіі пасля вайны, калі да камандзіра прыехала жонка, той папрасіў Гарышнага — свайго даўняга сябра па фронту, каб той, калі жонка застаецца адна, дапамог ёй у гаспадарцы і скрасіў яе існаванне на чужыне.

Гарышны, пастаянна сустракаючыся з жонкай камандзіра, закахаўся быў у яе. Ён дапамагаў ёй па гаспадарцы, разам ездзілі купацца, гаварылі пра кнігі. Камандзір рэдка бываў дома. Але Гарышны здолеў перамагчы ў сабе парыванні да Лёлі. Ён перастаў бываць у камандзіра.

Сэнс апавядання — «ўмяшчаецца» ў адносіны паміж трыма гэтымі асобамі.

Умеючы цікава расказаць пра чалавека, Мікола Ракітны ўсё ж збіваецца на белетрызаваны пераказ падзей. Уласна кажучы, сам канфлікт апавядання — барацьба пачуццяў у душы Гарышнага — пачынаецца тады, калі ён адчуў, што пакахаў Лёлю. А перад гэтым у чыста замалёвачным, нарысавым плане расказваецца, як апавядальнік чакае парахода на прыстані, каб трапіць да Шчаглагорскага перакату, дзе працаваў земснарад Андрэя Касцюка, як ён сустракае Гарышнага, як яны ўспамінаюць пра сустрэчу ў поездзе, як Гарышны пачынае расказваць (тут мяняецца пункт погляду на падзеі, з'яўляецца апавяданне ў апавяданні), як Гарышны пазнаёміўся з камандзірам і г. д.

Так зацягваецца экспазіцыя апавядання. Больш таго, пакуль апавядальнік знаходзіцца на прыстані, уся гэта частка пабудавана так, што чытач прадчувае, нібы далей падзеі разгорнуцца на земснарадзе. Аднак аўтар паварочвае ход апавядання зусім у іншым кірунку.

Першая частка апавядання (да таго, як пачынае расказваць Гарышны) уяўляецца залішне расцягнутай. Усё, што расказана ў гэтай частцы, наўрад ці звязана ўнутранай логікай з асноўнай тэмай апавядання — паказам дружбы, рашэннем тэмы давер'я, чалавечай сумленнасці.

Нам засталося зрабіць агаворку, што сказанае тут не заўсёды можна аднесці да «апавяданняў-замалёвак», у аснове якіх, калі можна так сказаць, не падзеі, а эмацыянальныя рухі душы, абмежаваныя ў прасторы і часе.

Крытэрыі мастацкасці патрабуюць уліку аб'ектыўных законаў жанра. Той, хто схільны меркаваць, што патрабаванне ўлічваць гэтыя законы нібыта прыводзіць да аднастайнасці і з'яўляецца гвалтам над творчай індывідуальнасцю, — глыбока памыляецца. Творчае прымяненне аб'ектыўных законаў жанра толькі спрыяе ўзбагачэнню індывідуальнасці мастака. Пагарда ж да гэтых законаў можа прывесці да распаду формы, што ні ў якім разе не спрыяе глыбокаму раскрыццю задумы, выяўленню характараў у апавяданні.

Уладзімір БОЙКА.

У Мінску адбыўся грамадскі прагляд спектакля па п'есе А. Касоны «Дрэвы паміраюць стоячы» ў пастаноўцы драматычнага калектыву Горацкай беларускай сельскагаспадарчай акадэміі. Пастаноўку спектакля ажыццявіў удзельнік мастацкай самадзейнасці — выкладчык кафедры эканомікі сацыялістычнай сельскай гаспадаркі акадэміі Іраклій Уладзіміравіч Джафараў.

На здымку: сцэна са спектакля «Дрэвы паміраюць стоячы». У ролях: (справа) бабуля — пенсіянерка **А. Барт.** Маўрысіо — выкладчык кафедры фізкультуры **В. Пакуш,** Ізабела — студэнтка 5 курса акадэміі **Р. Магазіншчыкава.**

Фота І. Змітровіча.
Фотахроніка БЕЛТА.

Беларускі аркестр у Прыбалтыцы

Беларускі народны аркестр пабываў на гастролях у Прыбалтыцы.

Першыя канцэрты адбыліся ў Калінінградскай вобласці. Аркестр выступіў перад маракамі Балтыйскага флоту, над якім шэфствуе камсамол Беларусі. Цёпла сустрэлі маракі выступленне беларускіх гасцей.

У Рызе, у цудоўным старажытным памяшканні філармоніі, таксама адбыўся канцэрт нашых музыкантаў.

Заслужаным поспехам карысталіся ў слухачоў дырыжоры В. Барсаў і Г. Алоўнікаў, салісты Белдзяржфілармоніі Э. Эгер і Я. Цвяцаева, салісты аркестра В. Буркоў і Ю. Странковіч, артыст Беларускага тэатра оперы і балета В. Ганчарэнка.

Народны артыст БССР І. Жыновіч у час гастролей выступаў не толькі як дырыжор, але і як саліст-цымбаліст.

Выконваліся на гастролях творы беларускіх кампазітараў М. Чуркіна, Д. Камінскага, І. Ронькіна, Я. Глебава, а таксама сюіта Д. Кабалеўскага «Камедыянты», перакладзеная для народнага аркестра, творы рускіх і заходнееўрапейскіх класікаў.

Тысячы рыжан глядзелі беларускі канцэрт па тэлебачанню.

Пасля канцэртаў у Рызе аркестр выступіў у Каўнасе і Вільнюсе.

На здымках: 1. Народны артыст СССР, мастацкі кіраўнік Літоўскага народнага ансамбля **Швядас** гутарыць з народным артыстам БССР **Жыновічам**.

2. Беларускія музыканты сярод маракоў-балтыйцаў.

Тэкст і фота **М. Рубінштэйна.**

Падзеі, факты, навіны

Нашы чытачы А. Лапушынскі, Ф. Глінскі, І. Вераб'ёў, Я. Альберсон і М. Папоў паведамляюць:

Частымі гасцямі ў студэнтаў Магілёўскага педагагічнага інстытута бываюць пісьменнікі Беларусі. Днямі адбылася сустрэча студэнтаў і выкладчыкаў з Іванам Грамовічам, які расказаў ім пра сваю творчую працу, прачытаў некалькі твораў.

* * *

Лекцыя-канцэрт, прысвечаная творчасці Д. Вердзі, адбылася ў Пінскім педагагічным вучылішчы імя А. С. Пушкіна. Лекцыю «Д. Вердзі—вялікі майстар італьянскай оперы» прачытаў Б. Елдадырын. Затым аркестр выканаў урыўкі з твораў вялікага кампазітара.

* * *

У бібліятэцы сельскагаспадарчай арцелі «Ленінскі шлях» Крычаўскага раёна 8 тысяч кніг. Імі карыстаюцца 670 калгаснікаў.

* * *

Для лепшай прапаганды літаратуры аб мастацтве ў Тураўскай раённай бібліятэцы афармлена кніжная вітрына «У свеце цудоўнага». Тут экспануюцца працы К. Маркса, Ф. Энгельса, М. І. Калініна, Г. Пляханава аб мастацтве і літаратуры.

Выстаўлена таксама літаратура аб майстрах сусветнай сцэны і аб мастацтве Савецкай Беларусі.

* * *

Драматычны калектыў клуба чыгуначнікаў ст. Брэст паказаў гледачам камедыю А. Астроўскага «Не ўсё кату масленіца».

У ролі Ахава выступае ветэран самадзейнага мастацтва — пенсіянер А. Навікаў. Добра выканала ролю Агніі А. Карніенка. У ролі Іпаліта выступіў малады транспартнік Т. Бахмат.

ЗЛАЧЫНСТВА БЕЗ ПАКАРАННЯ

(Заканчэнне. Пачатак на 2-й стар.).

яе прайдзісвет Смірноў. А ці толькі яе?

Гэты вылюдак адной рукой браў грошы, а другой рабаваў душы, нявечыў свядомасць і бязлітасна таптаў веру людзей у шчаслівае жыццё на зямлі.

Марыя пакінула вучобу ў вячэрняй школе рабочай моладзі, перастала хадзіць у кіно, наведваць камсамольскія сходы, а неўзабаве папрасіла разлік у будаўнічым трэсце. Смірноў усё яшчэ цвёрда не быў упэўнены ў яе веры і намагаўся адарваць ад «д'ябальскага духу».

Цяпер яна з прыкрасцю ўспамінае тыя дні, калі засталася без работы і без кватэры, а сектанцкі багаслоў, цынічна суцяшаючы, вадзіў яе па кватэрах сваіх аднадумцаў.

— Было б у мяне свабоднае месца ў доме, — гаварыў ён, — абавязкова ўступіў бы табе.

— А чаму б вам не ўзяць дзяўчыну да сябе? У вас жа пустуе ў доме цэлы пакой, — заўважыў Смірнову адзін з сектантаў.

Марыя прыгадала прасторны дом прапаведніка, у якім ён жыве толькі з жонкай, і крыўда балюча паласнула па сэрцу. Слёзы хлынулі з вачэй, і яна ў роспачы пайшла па вуліцах горада. А куды?

... Ніна Пятроўна Пырко — загадчыца сталовай № 7 Маладзечанскага міжрайгандлю — ужо некалькі хвілін назірала праз акно, як нейкая дзяўчына, відаць, хацела і не адважвалася зайсці ў сталовую. Па запэцканай вапнай спяцоўцы Пырко вызначыла, што дзяўчына мае дачыненне да будаўніцтва. Ёй на момант здалося, што яна дзесьці сустракала ўжо яе. Ніна Пятроўна намагалася ўспомніць і пільна ўглядалася ў твар дзяўчыны, але нічога прыпомніць не магла.

«А можа бачыла яе, калі працавала ў Валожынскім райкоме партыі? — на момант прыгадала яна.— Не, зноў не тое...»

Ніна Пятроўна амаль бягом паспяшалася на вуліцу. Многагадовы вопыт работы з людзьмі падказваў ёй, што з чалавекам здарылася штосьці нядобрае і яму патрэбна дапамога.

— Як завуць цябе, галубка?

Замест адказу на Ніну Пятроўну абыякава глянулі блакітныя вочы, поўныя смутку і разгубленасці.

— Зойдзем да мяне... да нас, у сталовую.

Дзесяць дзён камуністка Н. Пырко разам з іншымі работнікамі сталовай дапамагалі Марыі прывесці сябе да ладу. Купілі ёй вопратку, уладкавалі на кватэру і залічылі да сябе ў штат.

Першыя дні дзяўчына была маўклівай, падоўгу сядзела ў глыбокай задуменнасці. Але шчырыя, сардэчныя адносіны з боку ўсіх супрацоўнікаў паступова рабілі сваю справу. Марыя пакрысе, неахвотна расказвала Ніне Пятроўне пра сваё жыццё. Пырко адчувала, што многае дзяўчына не гаворыць, ды не хацела лішнімі пытаннямі вярэдзіць ёй душу. «Відаць, непрыемныя ўспаміны, калі яна не гаворыць пра іх сама. Прыйдзе час — раскажа».

Жыццё ішло ўжо не міма. Праз некалькі месяцаў на ўрачыстым пасяджэнні ў гонар Міжнароднага жаночага дня за добрасумленную працу Марыю ўзнагародзілі каштоўным падарункам.

— Што ў цябе, Ніна Пятроўна, не знайшлося лепшай работніцы, чым гэтая сектантка? — спытаў у Пырко хтосьці ціха з прэзідыума, калі Марыя атрымала падарунак і адыйшла ад стала.

Ніна Пятроўна не паверыла сваім вушам. — Не можа быць! Гэта паклёп або памылка...

... Непрыкметна, здалёку пачала змагацца Ніна Пятроўна за лёс дзяўчыны. Кожны раз, у свабодныя ад работы гадзіны, яна падоўгу расказвала Марыі пра жыццё дзяўчат, што працуюць побач з Марыяй.

— Няхай задумаецца сама і параўнае са сваім жыццём, — разважала Пырко.

Але здарылася так, што Ніна Пятроўна неяк неўзабаве захварэла. І як жа абрадавалася яна, калі праз некалькі дзён вечарам да яе ў пакой ціха зайшла Марыя. Пырко зразумела, што дзяўчыне цяпер не хапае яе, старэйшага таварыша, блізкага чалавека. А калі так, то можна пачынаць барацьбу больш актыўна.

— Машанька, вазьмі, калі ласка, вось гэтую кнігу і пачытай мне ўголас крышачку. Вельмі ж добра напісана, а ў ложку не магу чытаць.

Старонку за старонкай чытала Марыя, а Ніна Пятроўна радасна ўсміхалася, бачачы, як дзяўчына ад захаплення забыла ўжо і пра яе, дзеля чаго нарушыла забарону прапаведніка.

Позна вярталася ў гэты вечар Марыя дамоў, моцна прыціскаючы да грудзей кніжку «Чэсць змолоду» А. Первенцава. А прыйшоўшы дамоў, да самай раніцы не звяла вачэй. Як толькі заплюшчвала іх, адразу ж з'яўлялася Ніна Пятроўна, і ў вушах выразна гучалі шчырым мацярынскім дакорам словы: «Нічога, Машанька, я хутка папраўлюся. А вось ты, родная, хварэеш вельмі цяжка... Маша! Зразумей мяне, любая. Гэта страшэнны падман—твая вера. Ты ўжо не маленькая. Паглядзі вакол сябе, на сваіх сябровак, на іншых людзей: як хораша і весела жывуць яны ўсе! А ты ў дзевятнаццаць год пазбавіла сябе ўсяго, нават радасці за сваю маладосць. Прыгледзься лепш да гэтага прайдзісвета Смірнова — і ты ўбачыш, якому мярзотніку верыла. Гэта драпежнік сярод людзей».

Усё да апошняга слова ўспомніла Марыя, і зноў стала цяжка на душы. Зноў яна павінна была выбіраць: секта або калектыў сталовай, Смірноў ці Ніна Пятроўна, якая стала для яе як родная маці. І Марыя адчула, што сюды да людзей, да жыцця яе вабіць штосьці вялікае, непераадольнае, што без гэтых людзей ёй цяжка будзе жыць.

А Ніна Пятроўна бачыла, што першы крок ужо зроблены і трэба было ісці далей, да канца. Цяпер сяброўкі Марыі не адна, дык другая запрашалі яе ў кіно або на танцы, да сябе на кватэру. Толькі цяпер зразумела дзяўчына, што за ўсім гэтым нябачна прысутнічала цвёрдая рука камуністкі Ніны Пятроўны Пырко.

Кожны новы дзень прыносіў з сабой у жыццё Марыі штосьці новае і ўсё больш пераконваў яе ў неабходнасці канчаткова пакінуць секту. Рабілі сваю справу і кнігі, якія цяпер брала Марыя рэгулярна ў Н. Пырко.

Аднойчы на малітоўным сходзе, які яшчэ зрэдку наведвала Марыя, яна заўважыла, як Смірноў намагаўся зрабіць выгляд, што шчыра моліцца і плача разам з усімі «сёстрамі і братамі па Хрысту».

— Дарэмна я шукала на твары «святошы» хоць бы адну слязінку. У гэты момант яго вочы пільна сачылі за кожным з нас, каб давесці малітвай да паслушэнства і сабраць чарговую «дапамогу хвораму брату»,—успамінае Марыя. — Гэта быў апошні сход, з якога я ішла з горкай крыўдай і пачуццём, нібыта мяне бязлітасна абакралі. Так, так. Я зразумела, што яны ўкралі ў мяне два гады маладосці, два гады дарагога жыцця.

Адчуваецца, што гэтыя словы сказаны ад шчырага сэрца, пасля доўгага і пакутлівага роздуму.

* * *

Можа, і не варта было б расказваць пра гэтую сумную гісторыю, тым больш, што Марыя Стоцкая знайшла ўжо сваё месца ў жыцці. Не так даўно яна расказала ўсё гэта на адкрытым камсамольскім сходзе і зноў вярнулася ў дружную камсамольскую сям'ю, рыхтуецца да паступлення ў дзевяты клас вячэрняй школы рабочай моладзі.

Цяпер зноў у яе ёсць усё: радасць жыцця і працы, шчаслівая маладосць і вясёлыя песні, шчырыя сябры і светлая дарога ў будучыню.

Можа і не варта было пісаць, калі б гэты выпадак быў адзінкавы і калі б сумленныя людзі не абураліся агіднай дзейнасцю цемрашалаў.

На самай справе: здарыцца, што хуліган абкрадзе ці знявечыць чалавека. Нашы судовыя органы тут жа адшукваюць злачынцу і караюць па ўсёй строгасці савецкіх законаў. А вось, калі падобныя прайдзісветы рабуюць і калечаць людзей, іх за гэта не судзяць. Я ўжо не кажу пра тое, што сектанцкія прапаведнікі бессаромна абдзіраюць веруючых рознымі грашовымі зборамі. Ад гэтага яны маюць дзесяткі тысяч у год прыбытку, а нашы фінансавыя органы нават падаходнага падатку з іх не спаганяюць.

У нашай краіне ўзаконена свабода сумлення. Але ж гэта не значыць, што нам няма ніякай справы да таго, чым займаюцца розныя вылюдкі ў сутане ці без яе.

Савецкія людзі рашуча выступаюць, каб забараніць рэлігійную прапаганду, у якой бы форме і пад якой бы шыльдай яна ні праводзілася. Час ужо сурова караць за цемрашальскую рэкрутчыну.

Нельга, не маем права спакойна глядзець на гэтае злачынства. Яно, як і ўсякае іншае, патрабуе сурова пакарання.

І. МЯЦЬКО.

Будні Салігорска

Па вечарах Дом культуры шахцёраў напаўняецца звонкімі галасамі маладых рабочых. Тут яны праводзяць вольны час: праглядаюць кінафільмы, бяруць кнігі, удзельнічаюць у гуртках мастацкай самадзейнасці. Нядаўна шахцёры стварылі свой ансамбль танца. Працуюць драматычны і харавы гурткі. Васемнаццаць маладых рабочых наведваюць духавы аркестр. Сярод іх—мантажнік Анатоль Малочка, зваршчык Уладзімір Гавін, пячнік Васіль Жэка і інш. Музыканты развучваюць песні і маршы савецкіх кампазітараў. НА ЗДЫМКУ — рэпетыцыя аркестра.

Фота М. Мірановіча.

З мінулага

БРАТНІЯ СУВЯЗІ

У гісторыі культуры Беларусі канца XVIII — пачатку XIX стст. асвета і школьная справа былі да нядаўняга часу найменш вывучанымі пытаннямі. Між тым, даследаванне іх, пачатае нядаўна ў інстытутах гісторыі і філасофіі АН БССР, адкрыла невядомыя да гэтага часу і важныя старонкі з гісторыі культурных сувязей паміж рускім і беларускім народамі, з гісторыі ўплыву перадавой рускай грамадскай думкі на развіццё асветы ў Беларусі.

Цікавыя дакументы знойдзены ў архівах Ленінграда і Магілёва. Яны датычаць гісторыі Полацкага галоўнага народнага вучылішча — адной з першых у Беларусі агульнаадукацыйных рускіх навучальных устаноў у перыяд паміж 1789—1799 гг. Сярод дакументаў звяртаюць на сябе ўвагу здымкі кніг, газет і часопісаў, якія захоўваліся ў бібліятэцы вучылішча, а таксама рукапісны часопіс Полацкага галоўнага народнага вучылішча.

Дакументы сведчаць, што настаўнікі Полацкага вучылішча ўважліва сачылі за развіццём навукі і грамадскай думкі ў Расіі і Заходняй Еўропе. На паліцах бібліятэкі поруч з поўным зборам твораў Ламаносава захоўваліся працы яго паслядоўнікаў, відных вучоных і асветнікаў Расіі другой палавіны XVIII ст. — Д. Анічкава, Я. Казельскага, М. Галавіна і С. Кацельнікава. Перадавая руская мастацкая літаратура і журналістыка былі шырока прадстаўлены творамі Н. Новікава, Н. Карамзіна, Д. Фанвізіна і інш.

Вялікае значэнне для фармавання светапогляду настаўнікаў і іншых чытачоў гэтай бібліятэкі мелі сабраныя ў ёй працы Вальтэра, Русо, Мантэск'е, Бюфона, Мільтона, Юнга, Лесажа, Мальера, Лока.

Ідэйны і літаратурны ўплыў перадавых рускіх і заходнееўрапейскіх мысліцеляў і пісьменнікаў на светапогляд настаўнікаў Полацкага галоўнага народнага вучылішча знайшоў адлюстраванне не толькі ў іх педагагічнай, але і ў літаратурнай дзейнасці.

У знойдзенай намі справе ў Цэнтральным дзяржаўным гістарычным архіве БССР у Магілёве ёсць некалькі од, напісаных настаўнікам Іванам Сакольскім. Відаць, яго ж пяру належыць невялікі драматычны твор, пастаўлены вучнямі ў школе.

Оды (дзве з іх былі ўжо вядомы і раней) напісаны ў духу афіцыйнай ідэалогіі таго часу. Аднак у іх, як і ў п'есе, узнімаюцца важныя праблемы, якія хвалявалі перадавую дэмакратычную думку Расіі другой палавіны XVIII ст.

Вядучая ідэя од і п'есы, якая ўяўляе сабою размову мужыка з некалькімі адукаванымі маладымі людзьмі, ў тым, што «без знания мы чада тьмы», што асвета, веды — выратавальны сродак ад усіх бедаў чалавека і грамадства.

Іван Сакольскі ў некаторых са сваіх од асуджае тыранаў, якія рабуюць і прыніжаюць народ, крытыкуе забабоны, невуцтва, двудушнасць «святшчэннікаў у рызах пазалочаных», уступае ў спрэчку з Русо, які сцвярджаў, што

«Науки нравы развращают,
Пути к порокам отворяют...»

І. Сакольскі не адзінокі ў сваіх поглядах. У знойдзеных дакументах прыводзяцца выказванні і іншых настаўнікаў, аналагічныя тым, якія мы сустракаем у яго.

Вывучэнне гэтых і іншых дакументаў дазваляе яшчэ глыбей зразумець прагрэсіўнае значэнне ўз'яднання Беларусі з Расіяй, значна пашырае нашы веды пра культурнае развіццё Беларусі ў канцы XVIII — пачатку XIX стст.

Ул. ПАСЭ.

ПА СЛЯДАХ НАШЫХ ВЫСТУПЛЕННЯЎ

«Канцэртныя абяцанкі»

Пад такой назвай у 11 нумары нашай газеты за 1961 г. была змешчана карэспандэнцыя Б. Сасноўскага, у якой крытыкавалася работа Лагойскага раённага Дома культуры.

Савет Лагойскага раённага аддзела культуры, як паведаміў рэдакцыі загадчык аддзела тав. І. Бурак, прыняў захады да паляпшэння работы Дома культуры. Аднавіў сваю дзейнасць харавы калектыў, створаны драматычны гурток, эстрадны аркестр. Праўленне Дома культуры сістэматычна дапамагае ўстановам культуры раёна.

«У Пяцюлях будзе клуб»

Загадчык Маладзечанскага раённага аддзела культуры тав. І. Нілаў у адказ на пісьмо Б. Міхайлава «Абяцанага тры гады чакаюць», змешчанае ў 11 нумары нашай газеты, паведаміў, што будаўніцтва клуба ў вёсцы Пяцюлі запланавана на 1962 г.

У вёсцы пачаў працаваць чырвоны куток.

Веснавы эцюд.
Фота **П. Чайкоўскага.**

З тэатраў і канцэртных залаў

Чатыры творчыя сустрэчы наладзіў Саюз кампазітараў БССР з працоўнымі Гродна. Перад слухачамі народнага ўніверсітэта культуры, студэнтамі навучальных устаноў і грамадскасцю горада выступілі кампазітары Г. Вагнер, Ю. Семяняка і музыказнаўца І. Нісневіч. Яны пазнаёмілі аматараў музычнага мастацтва з творчасцю кампазітараў рэспублікі, расказалі пра развіццё сучаснай беларускай музыкі, падзяліліся творчымі планамі ў сувязі з набліжэннем XXII з'езду КПСС.

У сустрэчах прынялі ўдзел майстры мастацтва — заслужаныя артысты БССР В. Глушакоў, Т. Шымко, М. Шуманскі, В. Юневіч, артысты Л. Гарэлік, М. Марозава, В. Чарнабаеў. Яны выканалі арыі, песні і дуэты з оперы Ю. Семянякі «Калючая ружа», вакальныя і інструментальныя творы беларускіх кампазітараў.

* * *

Народныя артысты БССР Л. Бражнік, С. Друкер, І. Балоцін, М. Зюванаў, заслужаныя артысты БССР Т. Пастуніна, Л. Галушкіна, заслужаная артыстка Таджыкскай ССР І. Савельева, салісты Б. Нікольскі, В. Ганчарэнка і другія вярнуліся з гастрольнай паездкі па гарадах Беларусі. Яны выступалі з канцэртамі перад працоўнымі Салігорска, Старобіна, Слуцка, Любані, Стаўбцоў і Клецка. У сярэдзіне красавіка група артыстаў тэатра выязджае на гастролі ў Нясвіж і Капыль.

* * *

Некалькі соцень калгаснікаў і рабочых саўгасаў Мінскага раёна пабывалі днямі ў Дзяржаўным акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы на спектаклі па новай п'есе беларускага драматурга А. Маўзона «Твой светлы шлях», якая расказвае пра жыццё сучаснай калгаснай вёскі. Нядаўна ў тэатр прыязджалі 540 калгаснікаў з Плешчаніцкага раёна.

З пачатку года на спектаклях Беларускага акадэмічнага тэатра пабывала ўжо звыш 10 тысяч сельскіх гледачоў. Сталічныя артысты выступілі на клубных сцэнах дзесяці раёнаў. Спектаклі ставіліся ў калгасе «Авангард» Пухавіцкага, імя Калініна і «Сталінскі шлях» Мінскага раёнаў.

ЮНАЦТВА СТАРАЖЫТНАГА ГОРАДА

Такія гарады, як Мінск, развіваліся на працягу стагоддзяў і маюць рознахарактарную забудову. Тая частка Мінска, пра якую пойдзе гаворка, вядомая з даўніх часоў. Адсюль пачаў расці горад. Узнік ён у перыяд старажытнарускай дзяржавы ў трохкутніку ля ўпадзення Нямігі ў Свіслач, у акружэнні балот і лясоў. Археалагічныя дадзеныя сведчаць пра размяшчэнне старажытнага Мінска на правым беразе Свіслачы, у 100—150 метрах на поўдзень ад упадзення Нямігі ў Свіслач. Тут, на невялікім пагорку, у XI ст. знаходзіўся «град» — умацаванне з абароннымі сценамі, земляным валам і ровам. «Град» пазней атрымаў назву «Замчышча».

У час археалагічных раскопак на Замчышчы, непадалёк ад новага спартыўнага павільёна працоўных рэзерваў, быў ускрыты ўчастак галоўнай вуліцы даўжынёю ў 25—30 крокаў. Гэтая вуліца ішла праз цэнтр дзядзінца і мела ў шырыню шэсць крокаў. Пры далейшых раскопках былі знойдзены іншыя вуліцы і завулкі, яшчэ меншай шырыні. Як паказалі археалагічныя раскопкі, колькасць вуліц і іх размяшчэнне і працягласць амаль не мяняліся на працягу XII—XV ст. ст.

У сярэдзіне XV ст. насельніцтва Мінска павялічылася да пяці тысяч жыхароў і ён ужо знаходзіўся ў ліку 15 буйнейшых гарадоў Вялікага княства Літоўскага, у склад якога ўваходзілі тады ўсе беларускія землі.

У другой палавіне XVI ст. Мінск трапіў пад уладу аб'яднанай польска-літоўскай дзяржавы — Рэчы Паспалітай. У гэты час ён быў драўляным горадам. Межы яго тэрыторыі ў той час даходзілі да цяперашніх вуліц Інтэрнацыянальнай — на поўдні, Рэспубліканскай — на захадзе, Дзімітрава — на поўначы і тэрыторыяй парку ля Тэатра оперы і балету — на ўсходзе, уключаючы ў сябе 35 вуліц і завулкаў. У XVI ст. цэнтр горада перамясціўся ў раён Высокага рынка (цяпер плошча Свабоды). Тут знаходзіліся будынак гарадской ратушы (на месцы цяперашняга сквера) і галоўны рынак.

З пачатку XVII ст. горад расце ў паўднёва-заходнім, паўднёвым і паўднёва-ўсходнім напрамках, але цэнтральную частку яго па-ранейшаму займаюць рынак Верхняй плошчы, вуліцы Нямігі і Ніжняй плошчы. Няміга была галоўнай вуліцай Мінска.

У снежні 1796 г. Мінск становіцца губеранскім горадам. Тады былі ўжыты захады па яго добраўпарадкаванню. У 1800 г., напрыклад, распрацаваны першы праект планіроўкі горада, які прадугледжваў упарадкаванне яго тэрыторыі, знішчэнне землянога вала, выраўніванне некаторых цэнтральных вуліц і далейшае развіццё забудовы.

Але нягледзячы на параўнальна значны рост горада, амаль нічога не было зроблена па яго перапланіроўцы і добраўпарадкаванню. У гэтай частцы Мінска былі вузкія, крывыя, незабрукаваныя вуліцы, скучаныя, пахіленыя дамы і крамы, смярдзючыя, заваленыя смеццем двары...

Такая кароткая гісторыя мінулага. У гэтыя дні будаўнікі на былой тэрыторыі старажытнага Мінска ствараюць новую гарадскую магістраль — Паркавую — з пуцеправодам цераз Нямігу.

Што ж будзе ўяўляць Паркавая магістраль? Гэта адна з галоўных артэрый, якая з'явіцца працягам вуліцы Леніна і злучыць па карацейшым шляху цэнтральнае ядро горада з паркавым масівам і Камсамольскім возерам, а праз яго — з загараднай зонай адпачынку, размешчанай па цячэнню Свіслачы.

Нядаўна група архітэктараў і работнікі будаўніча-архітэктурнага савета Упраўлення па справах будаўніцтва і архітэктуры Мінгарвыканкома абмеркавалі праекты забудовы магістралі і плошчы Свабоды. Прадстаўленыя ў конкурсным парадку Белдзяржпраектам і Мінскпраектам варыянты праектаў забудовы і макеты выклікалі гарачае абмеркаванне. Ды гэта і зразумела. Бо Паркавая магістраль, да забудовы якой прыступілі будаўнікі, у недалёкім будучым стане магістраллю паркавага тыпу і будзе весці да адной з лепшых зон адпачынку мінчан — цэнтральнага гарадскога парку Перамогі і Камсамольскага возера.

Забудова гэтай магістралі трохі адрозніваецца ад забудовы іншых магістралей горада і павінна складацца з чаргавання пяці- і васьміпавярховых жылых дамоў і грамадскіх будынкаў, якія будуць стаяць на адным баку вуліцы, павернутыя фасадамі да ўзбярэжжа Свіслачы, упрыгожанай бульварам і паркам.

Каб забяспечыць адзінае аб'ёмна-прасторавае і архітэктурна-кампазіцыйнае вырашэнне, а таксама павышаную параднасць магістралі, у цэнтры яе, на зялёным дыване газонаў, намечана пасадзіць бульвар са шматгадовых дрэў. Ён падзеліць праезджую частку магістралі на дзве асобныя часткі.

Архітэктары пры распрацоўцы праектаў планіроўкі і забудовы праявілі шмат творчай ініцыятывы і прадставілі работы з вялікай колькасцю цікавых знаходак як па планіровачнаму, так і па аб'ёмна-прастораваму вырашэнню Паркавай магістралі і плошчы Свабоды. Асаблівую цікавасць выклікаў праект, выкананы калектывам Белдзяржпраекта. Ён найбольш удала вызначыў структуру забудовы, з правільнага чаргавання пяціпавярховых, выцягнутых уздоўж чырвоных ліній будынкаў, і сямі-васьміпавярховых дамоў малой працягласці, размешчаных з некаторым заглыбленнем ад чырвонай лініі магістралі. На пляцоўках перад дамамі намечана разбіць невялікія скверы з асобных жывапісных груп дрэў, кустарнікаў, газонаў і кветнікаў.

Апроч гэтага, названы праект, у адрозненне ад іншых, забяспечвае магчымасць падыходу Паркавай магістралі да Першай кальцавой, якая ствараецца ў адпаведнасці з генеральным планам Мінска вакол цэнтральнага ядра для разгрузкі апошняга ад транзітнага транспарту. Першая кальцавая магістраль пройдзе перад уваходам у парк Перамогі.

Такім чынам, ствараюцца найбольш спрыяльныя ўмовы для пропуску тралейбуса не толькі па Паркавай магістралі да ўваходу ў парк, але і для арганізацыі руху тралейбуснага транспарту па кальцавой магістралі.

Асобае месца ў забудове Паркавай магістралі займае плошча Свабоды. Архітэктурна-планіровачнае і аб'ёмна-кампазіцыйнае вырашэнне яе залежыць ад канчатковага месца размяшчэння будынка тэатра, які праектуецца. Архітэктары імкнуліся, каб будынак тэатра меў дамінуючае значэнне ў забудове плошчы і замыкаў перспектыву Паркавай магістралі. Апроч тэатра, мяркуецца ўзвесці будынак праектных арганізацый Саўнаргаса БССР. Цэнтральная частка яго ўзнімецца на 10 паверхаў.

Не менш цікавая прапанова Белдзяржпраекта ў вырашэнні забудовы рога плошчы Свабоды і вуліцы Нямігі, якая прапускаецца пад пуцеправодам магістралі.

Як вядома, Няміга з вуліцамі Якуба Коласа, Чырвонай, Мяснікова, Чыгуначнай і іншымі ў недалёкім будучым стануць транспартным дублёрам праспекта імя Сталіна, разлічаным на пропуск транзітнага транспарту.

Улічваючы тую акалічнасць, што з цягам часу Няміга ператорыцца ў грузанапружаную транспартную магістраль, Белдзяржпраект прапануе забудову рога плошчы Свабоды і вуліцы Няміга вырашыць з водступам ад Нямігі і стварыць паміж ёю і будынкам праектных арганізацый Саўнаргаса БССР зялёны сквер.

У Мінску ўжо ёсць аналагічнае вырашэнне забудовы на рагу праспекта імя Сталіна і вуліцы Я. Купалы.

Глыбокае пранікненне зялёных насаджэнняў ад набярэжнай Свіслачы да Нямігі ў выглядзе сквера перад будынкам праектных арганізацый, а значыць — паабапал пуцепровода, што ідзе ад плошчы Свабоды на Паркавую магістраль, не толькі ўзбагацяць забудову, але і зробяць від плошчы Свабоды з боку Паркавай магістралі больш парадным і выразным.

Архітэктурная грамадскасць горада разгледзела прадстаўленыя праекты, выказала каштоўныя заўвагі і прапановы, якія будуць улічаны аўтарскім калектывам.

Цяпер будаўнікі вядуць работы па збудаванню пуцепровода і па брукаванню праездаў Паркавай магістралі. Але наперадзе яшчэ шмат цікавых і разам з тым сур'ёзных і цяжкіх задач па пераўтварэнню гэтай самай старажытнай часткі Мінска.

Пройдзе нямнога часу, і мы будзем сведкамі таго, як у старой частцы горада ўзнімуцца шматпавярховыя дамы новага добраўпарадкаванага жылога раёна.

В. ГРАДАЎ.

На здымку: праект забудовы плошчы Свабоды. У цэнтры — будынак тэатра. Справа — будынак праектных арганізацый Саўнаргаса БССР.

Галоўны рэдактар Нічыпар **ПАШКЕВІЧ.**

Рэдакцыйная калегія: Заір **АЗГУР**, Аляксандр **БУТАКОЎ**, Кастусь **ГУБАРЭВІЧ**, Васіль **ІВАШЫН**, Аркадзь **МАРЦІНОВІЧ** (адказны сакратар), Пятро **ПРЫХОДЗЬКА**, Раман **САБАЛЕНКА** (намеснік галоўнага рэдактара), Мікола **ТКАЧОЎ**, Янка **ШАРАХОЎСКІ**, Іван **ШАЦІЛА**, Рыгор **ШЫРМА**.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР, Минск.

АДРАС РЭДАКЦЫІ: г. Мінск, вул. Захарава, 19. Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 3-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 3-25-25, адказнага сакратара — 3-25-25, аддзела літаратуры—3-22-04, аддзела мастацтва — 3-24-62, аддзела культуры—3-20-54, выдавецтва—3-19-52, бухгалтэрыі — 3-11-03.

«Літаратура і мастацтва» выходзіць два разы на тыдзень: у аўторак і пятніцу.

АТ 00156

Друкарня імя Сталіна.